

Na osnovi pravilnika o podeljevanju nagrad vstaje slovenskega naroda, sklepa predsedstva ZZZ NOV Slovenije z dne 16. julija 1965 ter na predlog žirije za podelitev nagrad vstaje slovenskega naroda za leto 1966 je republiški odbor ZZZ NOV Slovenije na seji 21. julija 1966 sprejel

S K L E P

o podelitvi nagrad vstaje slovenskega naroda za leto 1966

I.

Nagrado vstaje slovenskega naroda za l. 1966 prejmejo:

1. Stojan Batič za spomenik revoluciji v Zagorju ob Savi,
2. Matevž Haze za knjigo Ljubezen in orožje,
3. Zdenko Kalin za spomenik na grobišču borcev in talcev na Žalah v Ljubljani,
4. Stanko Petelin za knjigo Osvoboditev Slovenskega Primorja,
5. Zvonimir Sintič za film Pesem borb in zmag,
6. Alojz Srebotnjak za skladbo Ekstaza smrti.

II.

Nagrajenci prejmejo spominsko listino in 5000 N din.

Sekretar:

Stane Bizjak

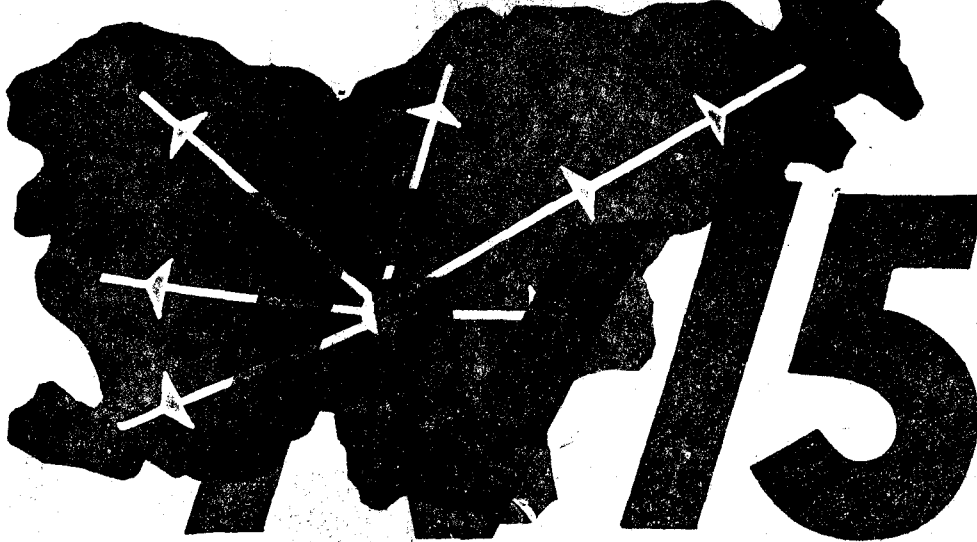
Predsednik:

Franc Leskošek-Luka

V Ljubljani, 21. julija 1966

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Leto IV

26. VII. 1966

ŠT. 29

● Nič več sinekur...

Po mojem mnenju bi bilo v Zvezi komunistov potrebno predvsem zmanjšati plačani profesionalni aparat. Predlagal bi deprofesionalizacijo v Zvezi komunistov in ne samo v njej, ampak tudi v drugih družbenopolitičnih organizacijah. Bil bi za to, da opravljajo volilne funkcije v Zvezi komunistov osebe iz proizvodnje — z delovnih mest — kjer bi ustvar-

Besede in dejanja

jali osebne dohodke, za funkcije pa naj bi dobili nagrade. Menim, da bi se tako tudi hitreje izvajala rotacija.

Komunist — 15. VII. 1966

● Na kruh se poživljajo, ker je »na kmetih«

V Ljubljani je še vedno nekaj desetletij doživljati strokovnjakov, ki niso dobili v svoji stroki zaposlitve, ali pa se niso odločili za »sebi neustreznost«.

Pred dnevi se je enemu takih odprla lepa perspektiva — mesečni dohodek 200.000 starih dinarjev, brezplačna hrana in stanovanje v enem izmed počitniških domov na Pohorju.

Toda nihče se ni odločil, da bi prevzel mesto upravnika doma.

Nazivlje štedno ugodnim pogojem, ki bi za koga lahko pomenili enoletno zbiranje sredstev za nadaljevanje študija, za strokovno usposabljanje ali položaj za stroko nad glavo, ni bilo človeka, ki bi za leto dni »šel na kmet«.

Torej vidimo, da pri nas le ni tako hudo za službo in za denar, kot bi nekateri radi prikazali... Ljubljanski dnevnik — 16. VII. 1966

● Množica »politično nezanesljivih« ljudi

Blažo Jovanovič je nato govoril o tem, kako je državna varnost kontrolirala ljudstvo, namesto da svojo dejavnost usmeri v zaščito skupnosti pred zunanjimi sovražniki in doma pred razrednimi nasprotniki.

Ko je ilustriral to ugotovitev, je predsednik Ustavnega sodišča navedel, da je samo v Srbiji na seznamu »politično sumljivih« državna varnost zabeležila nad 200 tisoč ljudi. »To pa je ogromno število« — je končal Jovanovič. Borba — 17. VII. 1966

● Primanjkljaji v Ptuj

V skladih ptujskega zavoda za socialno in zdravstveno zavarovanje kronično nastaja primanjkljaj. Po nepopolnih podatkih znaša izguba za prvo polletje letos blizu 200 milijonov starih dinarjev. Če bodo stroški še naprej tako narasli, pa bo izguba na koncu leta znašala kakor pol milijarde starih dinarjev.

Delavska enotnost — 14. VII. 1966

● Upirajo se delitvi dohodka po delu

»Povejmo odkrito, da je vmes odpora naše administracije. Sem na njenem čelu, in vendar sem brez moči. Administracija nam dikтира pri delu. Ima svojo metodo, ustaljene sheme... boji se novega, predvsem zato, ker za novo ni sposobna.« Tako je izjavil direktor neke zadrge v Bosni in Hercegovini predstavnikom sindikata kmetijskih delavcev, ki so med drugimi delovnimi organizacijami obiskali tudi njegovo z namenom, da bi razčistili, zakaj se del upirajo delitvi dohodka po delu.

Komunist — 15. VII. 1966

● Gospodinje, primerjajte cene!

Na največjem mestnem Kalenčevem trgu v Beogradu so privatni pridelovalci prodajali paradiznik po 200, 250 in 300 dinarjev, marelice po 200, bruske po 250 dinarjev, črna paprika (obabure) je bila 300 dinarjev. »Smederevka« je včeraj prodajala odličen paradiznik po 150 dinarjev, »jabuka« je prodajala slive po 100 dinarjev, a cena fižola v stročju pri »Srbijanki« je bila 120 do 130 dinarjev.

Politika — 17. VII. 1966

● Načrtovanje je na dobrih nogah

Vsota potrošniških posojil se je na celotnem območju Jugoslavije v juniju zmanjšala za 65,6 milijarde starih dinarjev. Saldo teh posojil je znašal konec junija le še 316 milijard nasproti 381,5 milijarde ob koncu lanskega junija. Hkrati pa zaznamuje statistika nadaljnje hitro naraščanje hranilnih virov. Te so znašale ob koncu aprila po končanem prispju dodatnih obrestih 447 milijard, konec maja so narasle na 456 milijard in konec junija kar na 470 milijard starih dinarjev.

Delo — 19. VII. 1966

● Kdaj bo tega konec?

Na skupnem sestanku občinskega odbora Socialistične zveze, občinskega sindikalnega sveta in komiteja ZK v Loznici so razpravljali o kvarnih pojavih in nepravilnostih v delovnih organizacijah. Samo lani je škoda, ki so jo povzročili z gospodarskim kriznim dvigom, znašala nad 400 milijonov dinarjev. Sodni stroški zahtevajo prav tako precej sredstev, saj so samo v treh delovnih organizacijah porabili 16 milijonov dinarjev za nepotrebne sodne stroške.

Borba — 20. VII. 1966

● Redoljubniki v toplih...
Dodatek je treba opisati: petiten ribič iz Berlina je pri v Tolenci Toplice, kje je nameraval ostati kak mesec. Najel si je apartma, za katerega bi plačal blizu 10.000 starih dinarjev dnevno. Ko je drugi dan bivanja prišel z ribolova, se je preoblekel in okoli dvajsete ure z ženo sedel k mizi. Želel je naročiti večerjo. Uslužbenca pa so jima z vpludnim nasmehom pojasnili, kajščen je red v njihovi hiši: »Zdaj pa res ne morete več jesti, kuhinja je zaprta!« Gosta sta vstala, plačala stanovanje in odpotovala — na Tirolsko...

Potrebne so spremembe zakona o zdravstvenem zavarovanju kmetov-borcev

Komisija izvršnega sveta za vprašanja borcev NOV je že v februarju letos razposlala pristojnim organom »Informacijo o izvajanju ukrepov za izboljšanje materialnega položaja borcev NOV v letu 1965.« O vsebini te informacije so se najprej pogovorili, in to že v marcu, na področnih posvetovanjih predsednikov komisij za vprašanja borcev pri občinskih skupščinah, o njej so razpravljali: izvršni svet, odbori in pristojni zbori skupščine SR Slovenije.

Povsem razumljivo je, da so navedeni pristojni organi dali k tej informaciji svoje pripombe in tudi predloge, ki jih je bilo vsekakor treba uskladiti s programom nadaljnjega dela komisije.

Zvedeli smo, da je komisija izvršnega sveta za vprašanja borcev NOV o vseh teh zadevah razpravljala na svoji seji 19. julija, zato smo se pri njenem vodstvu pozanimali za vsebino te razprave in v tej zvezi za nadaljnji program njenega dela. Iz vsega, kar so nam povedali o svojem obsežnem delu, prizadevanjih in dosedanjih uspehih za izboljšanje gnotnega položaja borcev NOV, smo izluščili le tisto, kar je trenutno najaktualnejše.

V ospredju razpravljanja v komisiji je zakon o zdravstvenem varstvu kmetov-borcev NOV. Izvajanje tega zakona povzroča na nekaterih območjih Slovenije (Prekmurje) politične probleme. Pravico do ugodnosti po tem zakonu namreč lahko

uveljavijo tisti, ki so vstopili v NOV do 15. maja 1945. In te pravice se poslužujejo v največ-

ji meri prav tisti, ki so bili po osvoboditvi Prekmurja mobilizirani v aprilu in maju 1945.

Vse to so bili razlogi, ki jih je komisija upoštevala in je zato 27. junija letos sklicala v Murski

le 418, a skupno z družinskimi člani 1345, v Skofji Loki pa 213 (682). Pri teh številkah pa ne gre prezreti tega, da so v Črnomlju in Metliki v glavnem že vsi uveljavili pravico do priznanja posebne dobe, medtem ko je v Murski Soboti in Lendavi še kakih 1000 prosilcev, ki to priznanje še uveljavljajo.

Na tem posvetovanju so soglasno ugotovili, da tako stanje ni vzdržno iz političnih razlogov. Krivično je, da bi imeli enake pravice tisti, ki je samo nekaj dni sodeloval v NOB s tistimi, ki so vsa leta okupacije ali vsaj dalj časa aktivno sodelovali v NOB in pri tem tudi ogromno žrtvovali. Ugotovili so, da so pravice v zakonu o zdravstvenem zavarovanju kmetov-borcev le preširoke, zato so tudi predlagali spremembo zakona.

V zvezi s tem sklepom pripravlja komisija osnutek sprememb in dopolnitev omenjenega zakona. Naloga sestavljalec tega osnutka bo odstraniti iz zakona vsa sporna določila. Po vsej verjetnosti bo v zakonu prevedena neka določena doba udeležbe v NOV kot pogoj za pridobitev vseh pravic, ki jih ta zakon vsebuje.

Ko bo ta osnutek gotov, ga pošljejo v razpravo vsem komisijam za vprašanja borcev NOV pri občinskih skupščinah in vsem občinskimi odborom ZZZ NOV. Računajo, da bo skupščini SR Slovenije že v septembru ali najkasneje v oktobru predložen predlog sprememb tega zakona.

Komisija je razpravljala tudi o resoluciji borcev za severno mejo in o njihovem predlogu za podelitev priznavalnih takratnim borcem iz posebej za to ustanovljenega republiškega sklada. Ugotovila je, da je to mogoče urediti le v okviru občin. Po mnenju članov komisije naj bi v vseh občinah, v katerih žive ti borci, obravnavali njihov materialni položaj in jim nudili potrebno družbeno pomoč na osnovi kriterijev, ki jih določajo odloki občinskih skupščin o priznavalninah. Kolikor odloki teh borcev ne vključujejo, naj bi jih občinske skupščine izpopolnile tako kot je storila občina Maribor-Center in s tem omogočile urejanje materialnih problemov borcev za severno mejo. Naloga organizacije borcev za severno mejo pa bi bila zbrati potrebne podatke in predlagati občinskim skupščinam dopolnitev odlokov o priznavalninah v tem smislu. Za tiste borce za severno mejo, ki so tudi udeleženci NOB ali sodelavci v predvojnem revolucionarnem delavskem gibanju, je to že urejeno.

Seveda niso samo te zadeve, katerih urejanje ima v svojem programu komisija izvršnega sveta za vprašanja borcev NOV. Razpravljajo še o skrbi za zdravstveno stanje borcev ter o možnosti uvedbe enotnih kriterijev pri podeljevanju priznavalnin. Pripravljajo analizo dodatka za zaposlene borce in predloge za spremembo določil o invalidskem dodatku družinskih invalidskih upravičencev. Tudi urejanje stanovanjskega problema zavzema v njihovem programu dela vidno mesto. Skratka problemov, vprašanj in zadev je veliko in komisija si prizadeva, da bi jih čim hitreje reševala.

V. M.

Nagrade vstaje so podeljene

»Hočemo več socializma, večje duhovno bogastvo vsega naroda.« je dejal tovariš Franc Leskošek-Luka na podelitvi nagrad vstaje slovenskega naroda. Take so želje nas vseh, še posebno plemenite ob zgodovinski obletnici vstaje slovenskega naroda. Uresničevati in uresničiti ta naša hotenja in potrebe pomeni nadaljevati revolucijo, tako da bomo odpirali in odkrivali nova pota v našo prihodnost. Prihodnost pa pomeni oblikovanje novih kvalitativ v družbi, pomeni bogatitev dosežkov revolucije, med katere se vsebinsko in trdno vključuje bit socialističnega človeka. Nagrade vstaje slovenskega naroda so to močno potrdile.

PREDLOG O ČLANARINI

Zvezni odbor ZZZ NOV je na svoji seji, ki je bila pred kratkim, razpravljala med drugim tudi o višini in razdeljevanju članarine. Predlog pravi, naj bi članarina znašala 1 novi oziroma 100 starih dinarjev mesečno. O tem pa naj bi prej razpravljali člani združenj borcev, rezervnih oficirjev in pod-

oficirjev ter vojaških vojni invalidov. Če bo članstvo sprejelo ta predlog, bo začelo plačevati tako članarino od 1. januarja 1967 dalje.

Objavljamo tekst predloga odloka. Članstvo naj o njem razpravlja in sklepa na svojih sestankih. Svoje pripombe ali predloge naj nato združenja ter

občinski odbori ZZZ NOV pošljejo republiškom odboru ZZZ Slovenije. Uredništvo »TV 15« pa je pripravljeno objaviti utemeljena mnenja in pripombe članov k odloku o članarini.

ODLOK O VIŠINI IN RAZDELITVI ČLANARINE V ZVEZI ZDRUŽENJ BORCEV NOV JUGOSLAVIJE

1. Člani združenj borcev narodnoosvobodilne vojne, združenj vojaških vojni invalidov ter združenj rezervnih oficirjev in podoficirjev plačujejo enotno članarino 1 novi dinar mesečno.

2. Članarina se plača samo v enem združenju in to: če je vojaški vojni invalid — prvenstveno v Združenju vojaških vojni invalidov, a če je rezervni oficir ali podoficir — v Združenju rezervnih oficirjev in podoficirjev.

3. Od skupne članarine pripadajo Zvezi združenj borcev narodnoosvobodilne vojne 3%. O razdelitvi drugega dela članarine sprejmejo republiški odbori ZZZ NOV posebne odloke, upoštevajoč, da večji del dohodka od članarine ostane združenjem.

4. Člani združenj borcev NOV Jugoslavije, ki so na delu v tujini, lahko plačajo članarino od časa do časa, vnaprej ali po vrnitvi v domovino za ves čas za nazaj.

5. Ko stopi v veljavo ta odlok, preneha veljati sklep o višini in razdelitvi članarine v Zvezi združenj borcev NOV Jugoslavije št. 0103-849/1 z dne 6. oktobra 1961. leta.

Soboti posebno posvetovanje pristojnih družbeno-političnih organov, ki so razpravljali o tej zadevi. Med številnimi podatki na tem sestanku ne gre prezreti dejstva, da je v Sloveniji do konca aprila letos uveljavilo pravico po zakonu o zdravstvenem varstvu 11.266 kmetov-borcev skupno s 26.414 družinskimi člani. Upoštevajoč dosežanje prijave predvidevajo, da bo do konca te akcije uveljavilo pravico do zdravstvenega varstva 15.000 kmetov-borcev s 35 tisoč družinskimi člani, kar predstavlja 50.000 udeležev tega zavarovanja.

Največje protislovje pa pride do izraza ob primerjanju teh števil po nekaterih občinah. Največ udeležev tega zavarovanja je v občini Murska Soba in to 1169 nosilcev zavarovanja s 4711 družinskimi člani. Celotno v črnomaljski občini, kjer skoraj ni bilo človeka, ki ne bi bil ves čas okupacije sodeloval s partizani, jih je manj in to 1162 nosilcev in 3572 družinskih članov. V občini Metlika jih je

1946 - 1966

ILIRSKA BISTRICA

PREDSEDNIK REPUBLIKE

Beograd, 10. junij 1966.

REPUBLIČKOM ODBORU
SAVEZA ZDRUŽENJA BORACA NOV
SR JUGOSLAVIJE

LJUBLJANA

Dragi drugovi,

Toplo pozdravljam na pismu i borbenim drugarstvom koje su mi uputili članovi vaše Osebe Republičkog odbora Saveza združenja boraca narodnoosvobodilačkog rata SR Slovenije, povodom 23. godišnjice osnivanja Glavnog štaba NOV i POŠ SR na čelnom čelu, opravljajući u životu odluke V kongresa Saveza združenja boraca narodnoosvobodilačkog rata Jugoslavije, čuvati i mladju generaciju prenositi revolucionarnu tradiciju i uspehte svojih predaka rad drugarstvom i poslušati.

Zahvala tovariša Tita na pozdravno pismo republičkega odbora ZZZ NOV Slovenije ob 25-letnici ustanovitve poveljstva partizanskih čet

Včeraj je minilo leto dni, odkar smo sprejeli gospodarsko reformo. S tem v zvezi je zvezni sekretar za finance Kiro Gligorov v intervjuju za beograjski televizijski studio povedal, da je najsplošnejši izraz rezultat reforme stabilizacija gospodarstva. »Potemtakem je upravičen zdrav optimizem. Naša poraba je zdaj v mejah ustvarjenega dohodka in ne živimo preko ustvarjenih možnosti. Pogoji za nadaljnji potek stabilizacije so ugodni; mnogo bo v prihodnosti odvisno od zdrave kreditne politike.« Kar zadeva trdnost dinarja, je Kiro Gligorov dejal, da se cene od reforme do zdaj povečale za 3 odstotke, od novega leta pa samo za en odstotek. Tečaj dinarja v tujini je trden in čedalje več tujih bank zahteva, naj jim Narodna banka prodaja našo valuto po uradnem tečaju. Dinar pa je vsak dan na preteklost. Njegova trdnost je odvisna predvsem od naraščanja proizvodnje in produktivnosti.

Britanski premier Harold Wilson se je vrnil iz Moskve, kjer se je pogovarjal s sovjetskimi premierom Kosiginom. Po prihodu v London je dejal, da se britanska in sovjetska stališča o vietnamskem problemu niso spremenila. Pogovori torej niso rodili nikakršnega dobrega rezultata, čeprav je bil pogovor predlagal Wilson. Slednji je bržkone šel v Moskvo zaradi nasprotij v svoji stranki in da bo konec tega tedna v Washington neel najnovejša stališča SZ do vietnamskega vprašanja.

Šest dni je minilo, odkar se je Wilson vrnil iz Moskve; v tem času je Velika Britanija doživela prvi udarec gospodarske krize. Težak boj čaka Britanijo, da bo obdržala vrednost funta. Wilson je v sodelovanju s finančnim ministrom Callaghanom zamrznil cene in plače za najmanj leto dni, povečal davke na pivo, žgane pijače in bencin ter na druge artikole, strogo omejil odplačevanje blaga na obroke in zmanjšal devizno kvoto, ki jo smejo nestranski turisti iz države, za 80 %. Znižal pa je tudi državne izdatke doma in v tujini. Britanska javnost je zelo deljeh sprejela Wilsonove ukrepe, ki so v pravnem nasprotju z programom laburistične stranke. Delavci z nezupanjem gledajo na zamrzovanje plač, ker menijo, da bo to šlo predvsem na račun njihovih zaslužkov. Po najnovejših vesteh s svetovnih trgovskih borz se je funt že pričel popravljati.

Trst bo 2. avgusta spet zajela splošna stavka. To bo v kratkem obdobju že druga velika stavka v Trstu v zvezi z odločitvijo, da bodo ukinitelj deljedelnice sv. Marka. Prva splošna stavka je bila konec junija, ko je za dva dneva popolnoma zavrla vso dejavnost v mestu. Stavkovno gibanje na Tržaškem v zadnjem času zajema tudi druge kategorije delavstva. Sindikati so proti vladnemu načrtu, po katerem bi se ladjedelniško središče iz Trsta preselilo v Genova, s čemer bi Trst izgubil pomen pomorskega mesta.

Dogodki tedna

Italijanska socialistična in socialdemokratska stranka se bosta združili. Direkcija socialistične stranke (PSI) je o tem že izglasovala sklep. Domnevajo, da bo šef nove združene socialistične stranke Pietro Nenni. Le-ta je v nedeljo prispeval v London, kjer se je pogovarjal o odnosih Vzhod-Zahod, o NATO in o vključitvi Britanije v EGS.

De Gaullov obisk v Bonnu je trajal le 9 ur. Francoski predsednik se je z Erhardom in Adenauerjem pogovarjal o nasprotjih med Vzhodom in Zahodom, o EGS, atlantskem paktu in daljnjem stacioniranju francoskih čet v Zvezni republiki Nemčiji. Pogovori v Bonnu niso nikomur koristili. De Gaulle je silila na pot v nemško prestolnico zgolj določba o rednih političnih srečanjih med obema državama, ne glede na to, ali si imata oba državnika povedati kaj resnično novega.

Mednarodno sodišče iz Haaga je zavrnilo zahtevo Etiopije, da bi odvzeli mahdaično pravico Južnoafriški republiki nad Južnoafriko. Razsodba haškega sodišča je povzročila ogorčenje vse svobodoljubne Afrike. Rasistična Južnoafriška republika namreč zlorablja svoj mandat nad prebivalstvom Južnoafriške Afrike in neupravičeno izvaja rasistično politiko. Kot vemo, je Južnoafriška republika leglo rasnega zatiranja v Afriki in že ves čas Južni Rodeziji, kjer si pešica belcev lasti oblast nad večmilijonskim črnskim prebivalstvom, zvesto stoji ob strani. Kaj je haško sodišče s svojo odločitvijo imelo v mislih? Prezrlo je, namenoma ali ne, jedro problema in svojo odločbo utemeljilo, da primer mandata Južnoafriške republike ne prizadeva nacionalnih interesov tožnice Etiopije. Afriški narodi pravijo, da zdaj ne kaže nič drugega kot začeti boj za osvoboditev narodov afriškega jugozahoda in Južne Afrike.

Severnovietnamski predsednik Ho Ši Minh je objavil odlok o delni mobilizaciji. V armado so vpoklicali del rezervistov in obveznikov. V naslednjih dneh se je v armado prostovoljno prijavilo milijon pripadnikov in pripadnic milice. Ljudstvo je pripravljeno zastaviti vse sile za osvoboditev dežele. Komunistične partije vsega sveta mu vlivajo moči v neenakem boju. — Onstran oceana, v Washingtonu, je senator Fulbright ostro grajal Johnsonovo »azijsko« doktrino in vlogu, ki jo namerava dodeliti azijskim državam. »Zastavlja se vprašanje,« je rekel Fulbright, »ali je kdo že kdaj vprašal Azijce, če se zares žele priključiti veliki družbi?«

V četrtek so v Varšavi počastili tisočletnico ustanovitve poljske države. Na slavnostni zasedanju poljskega sejta je govoril tudi prvi sekretar CK PZDP Wladyslaw Gomulka, na vojaški paradi, ki je trajala tri ure in pol, pa so se zvrstili rodovi poljskih vojska skozi stoletja. Gomulka je na zasedanju sejma opozoril na nevarnost agresije nemškega militarizma in poudaril, da Poljska ne bi nasprotovala združitvi obeh Nemčij, če bi bila združitve rezultat dolgega procesa prijateljskega sodelovanja ZR Nemčije in NDR.

Predsednik ZAR Naser je izjavil, da ZAR ne bo sodelovala na konferenci suverenov in šefov držav arabskih dežel, ki je napovedana za 5. september v Alžiru. To pa ne pomeni, je pristavil, da se ZAR dokončno umika z arabskih konferenc na vrhu. Kakšni razlogi so pripeljali Naserja do take odločitve? Sam pravi, da ne more sedeti za isto mizo z arabskimi reakcionarji. V mislih ima predvsem sirske-izraelsko sovražnost in odnose arabskih držav do tega vprašanja. Na nedavni proslavi 14. obletnice egiptovske revolucije pa je Naser govoril tudi o egiptovskem gospodarstvu. Napovedal je pospešitev industrializacije in reorganizacijo administracije, ki je najmanj sledila splošnemu razvoju egiptovske družbe.

Pred nedavnim je Mestni svet Ljubljane sprejel posebno priporočilo, v katerem je med drugim v 6. točki zapisano tudi tole:

»KULTURNI IN ZGODOVINSKI SPOMENIKI NAJ BODO OZNAČENI Z USTREZNIH NAPISI, KI VSEBUJEJO PODATKE O NJIHOVEM NASTANKU.«

Ob tem velja vsekakor odločno zapisati: to je pobuda, vredna vse pohvale, saj je resnično skrajni čas, če hočemo tudi v tovrstnem dogajanju doseči več, kakor smo, da namreč začnemo označevati, obeleževati številne kulturne in zgodovinske spome-

nike v našem glavnem mestu. Točneje: skrajni čas je, da dobe številni naši tovrstni spomeniki ustrezne napise, ki bodo pojasnjevali nastanek nekega pomenika oziroma, kako se ta ali oni pomenik sploh imenuje.

Ce je torej vsebina omenjenega priporočila, nanašajoč se na označevanje kulturnih in zgodovinskih spomenikov v Ljubljani razumljiva, bi potem, ko bo priporočilo uresničeno, bilo videti približno takole:

vsak kulturni ali zgodovinski spomenik bi imel na najpri-

Zadovoljni z letovanjem

Poročali smo že, da je kolektiv KOVINOPLASTIKE Lož sklenil, da bo v poletnih mesecih prevel 50 članov Zveze borcev z območja Loške doline na sedemdnevno brezplačno letovanje v poletniški dom v Selcah pri Črkvenci. Podjetje je predlagalo Krajevno odboru ZB Loška dolina, da bi jih hoteli člani letovati prve dve izmenici, to je od 12. do 26. junija in pa zadnjo izmeno od 4. do 11. septembra. Tako se je v prvih dveh izmenah že zvrstilo 46 članov ZB, 14 članov pa bo letovalo v septembru.

Da bi dobili nekaj vtisov iz letovanja, smo nekaterim članom prve izmenice postavili naslednja vprašanja:

Kako ste bili zadovoljni z organizacijo letovanja, kaj vam je bilo najbolj všeč in kaj najmanj?

TOŠE ZIGMUND, Stari trg: Nimam besede, da bi izrazil zadovoljstvo nad letovanjem. Hrana je bila odlična, kakor tudi postrežba. Tudi sode so zelo lepe. Naša skupina je bila slučajno zelo posrečeno izbrana in smo bili kot eden. Spom-

nili smo se tudi članov ZB iz Selca, saj je ravno poleg poletniškega doma spomenik posvečen padlim borcem tega kraja. Želo smo hvalili kolektivni Kovinoplastike, da nam je omogočil letovanje.

MARIJA RIGLER, Dane: Bilo je odlično. Družba, hrana, pijača, stanovanje, osebe v domu. Res, prav vse. Tako prijetno je bilo na izletu, ko smo z ladjo odšli na »Silo«. V naši grupi smo imeli tudi nekaj pevcev. Ob večerih smo zapeli in zaplesali.

IVANA PERUSEK, Podcerkev: Bila sem zelo zadovoljna. Posebno mi je bilo všeč izlet na otok Krk. Tam imajo dobro »kapljico«. Kopalna se sicer nisem, saj veste, pri 72 letih je nekoliko težko, vendar sem uživala počitek in morje.

JANEZ ANTONČIČ, Podcerkev: Z menoj je težko, ker nisem zdrav. Toda bil sem zadovoljen z vsem.

JOŽE MIKAR, Snežnik: Kot gostinski delavec sem se resnično odpočil, saj sem s tem namenom tudi šel. Osebe poletniškega doma je bilo do nas zelo požarno, za kar jim vsa hvala. Mnogo ur sem prepal, ko smo se kopali skupaj s »švabi«, mi je misel nehotno uhajala nazaj in se nisem mogel znebiti misli na vse trpljenje in gorje, ki smo ga prestali v času NOB. Bolni, polni revme, izčrpani in živčni si težko privoščimo letovanje, toda za »švabe« to ni ovira in si take stvari lahko privoščijo.

JANEZ FRANK, Lož: Jaz sem bil zelo zadovoljen, ker sem imel to čast, da sem s svojim »humorjem« zabaval vso skupino. Posebno sem bil zaposlen s pripravo »govora« za sprejem II. grupe, kakor tudi s pripravo »uniforme«. Prebivalci Selca so nas ocenili za zelo živahen in vesel narod. Smo imeli nekaj primerov, da smo nekoga določili (tajno), da ima rojstni dan. Seveda, praznovanje ni bilo brez stroškov. Moje starost so cenili na 78 let, v resnici pa jih imam 64. Predlagam, da bi se letovanje ponavljalo vsako leto, ali pa vsaj do leta 1970.

Slavko Bergič

V spomin partizanskemu pesniku Blažu Ostrovrharju

Tudi prebivalci Sorškega polja so se priključili praznovanju dneva borca. Na praznični dan, 4. julija, je združenje borcev NOV Medvede v Zgorjnjih Pirničah odkrilo spominsko ploščo na hiši, kjer je živel revolucionar in partizanski pesnik Oton Vrhunec-Blaž Ostrovrhar. Svoje lasti, prečete s ledeno umetniško-partizansko besedo, so se oddeležili nekdanji Blaževi bojni tovariši z Gorenjske in Primorske, predstavniki medvojskih družbeno-političnih organizacij, gostje in številni domačini.

Tiho in občuteno so v Pirničah počastili spomin na partizanskega komandanta, pesnika in pripovednika Blaža Ostrovrhara. Prišli so njegovi soborci, v uniformah in s praporci. O Blaževi bojni poti je

naj bi se spet vrnil pod domačo streho, je nad Selcami padel v boju z domačimi izdajalci.

Blaž pa ni bil samo dober komandant; spada med znane pesnike osvobodilnega gibanja. O njegovih izpovedih je prof. dr. Viktor Smolec na svečanosti dejal: »Oton Vrhunec si je nadel ime Prešernovega junaka iz bojev proti Turkom: Prešernove misli si mu bile vodilo pri snovanju pesmi. Pisal je že pred vojno: o domači vasi, o kmečkem rodu trdnih korenin, o davnih prednikih, ki opolnoči vstajajo iz grobov, ker ne morejo spati zaradi razprijetja vaškega občestva. A razmanila se je njegova beseda v partizanih. Tudi Blažu je pomenil narodnoosvobodilni boj obenem boj za obstoj slovenske besede. Pesmi

Pionirji recitirajo pesmi Otona Vrhunca-Blaža Ostrovrharja

spregovoril Karel Notar, ki je med drugim povedal: »V Selcah nad Skofjo Loko se je rodil naš Blaž. Po poklicu je bil ključavničar in nazadnje je delal v tovarni celuloze v Goritah. Na februarja 1942, ko mu je bilo 25 let, je prepuštil polno započeto delo v OF svojih tovaršev in odšel v partizane na Jelovico, h Gorenjskemu odredu. Od komandirja 1. čete Jelovškega bataljona je napredoval do komandanta 3. bataljona Prešernove brigade, komandanta Volkove brigade in natočnika 8. bataljona Ivana Gradnika. 1. septembra 1944 se je vrnil v domače kraje in poveleval Skofjeloškemu odredu v Poljanski in Selški dolini.«

Od Mežaklje in Baške doline do proge Ljubljana—Trst ter od Save do Soče je Blaž, prekipeljavajoč življenjske sile in odločnosti, bil nemoten. Svobode pa ni utakal. Komaj mesec dni pred osvoboditvijo, ko

so mu nastajale ob bojnih premikih, na pokopališčih, pod šotorkami, pred političnimi urami, pred mitingi. Recitiral je svoje pesmi in jih objavil v raznih partizanskih glasilih, pripravil pa je tudi posebno zbirko, ki mu je je partizanska tehnika izdala celo dvakrat.

V Pirničah je bil na dan borca velik praznik. Vsi zbrani na svečanosti so znova občutili uporni duh Blaževe pesmi. »Lepe je bilo povežati praznik s partizansko pripovedno pesmijo,« so povedali po proslavi domačini. Medvojski soljarji in kulturniki so pripravili obširen program Blaževih del; med drugimi je Anton Stajer recitiral eno najznamenitejših Ostrovrharjevih pripovednih pesmi »Jurij na Crni vrh« in tako prikazal moč Blaževe epike, iz katere je čutili dvojno naglico bojnih dogodkov, tišino po boju, tišino pokopanih in misli na nove boje.

Poizvedujemo

Prosim tovariša, ki je med nemško okupacijo v Mariboru v sanatoriju dr. Ipavca sodeloval pri odvzemih krvi za ranjene partizane, naj mi sporoči svoj naslov. Omenjenemu tovarišu je bilo ilegalno ime Milan, privrkat pa mi je odvezel kri v začetku aprila 1943. Kri sem nato v presledkih dajal vse do osvoboditve.

Anton Pirih, Dekani št. 14, P. Dekani pri Kopru

Potrebujem fotografije, ki so v zvezi z dolomitiskim odredom v letih 1942, in 1943. V poštev pridejo osebne fotografije, fotografije krajev, bunkerjev, kmečkih hiš in podobnega. Fotografije bom nemudoma vrnil, čim jih preslikam.

Na vsaki fotografiji naj bo navedeno, kdaj in kje je nastala. Karel Leskovec, Ljubljana, Gubčeva 4

IZ STAREGA NOVO BOSTE NAREDILI Z

AERO

BARVAMI ZA TKANINE

TOVARNA »AERO« CELJE

Ob tabornem ognju

mernejšem mestu, tamkaj, kjer bi bilo najbolj opazno, ploščico (vzidano), na njej pa bi bili ustrezni podatki. Na primer, če bi si ogledovali ljubljansko Opero, bi morali biti na ploščici podatki o gradnji (najbrž: kdaj je bila zgrajena) ter kaj je ta stavba.

zlasti turistično razvitejše države v svojih mestih že podobne oznake na kulturnih in zgodovinskih spomenikih (na primer na Dunaju).

In ko človek pozdravlja pobudo Mestnega sveta za omenjeno akcijo, upravičeno pomisli, da bodo morali biti ustrezno označeni tudi številni spomeniki iz narodnoosvobodilne borbe v Ljubljani. Priznajmo sicer, da so mnogi spomeniki iz NOB v Ljubljani že označeni, vendar pa, če že niso bili enotno označeni, pa so dandanes bolj ali manj taki napisi slabo oskrbovani, slabo vidni, predvsem pa — neenotno izdelani. Kakorkoli že: ob ob-

Borci in sezonsko delo

V Zavodu za zaposlovanje delavcev Murska Sobota — poslovalnica Gornja Radgona, smo izvedeli, da je letos odšlo iz gornjeradgonske občine na sezonsko delo v Avstrijo 398 delavcev, po večini nekvalificiranih. Ti sezonski kanijo delati v

Avstriji eno, dve leti in si z zaslužkom popraviti stanovanja.

Med sezonskimi delavci je tudi nekaj bivših borcev NOV, celo tistih, ki imajo priznan status borca izpred 9. IX. 1943. Ti tovariši pa se že sedaj vračajo domov, ker niso kos napornemu sezonskemu delu v tujini. Tudi vojni naporji so bili pustili posledice. Zgodilo se je, da je 65-letni sezonec — borec odšel na delo v Avstrijo in se po nekaj tednih izčrpan vrnil domov.

Prav bi bilo, ko bi murskosoboški zavod za zaposlovanje delavcev oskrbel borcem zaposlitev doma, da jim ne bi bilo treba hoditi v tujino »s trebuhom za kruhom.«

F. K.

Borci iz Stare Ljubljane so praznovali

Združenje borcev Stara Ljubljana je v soboto, 2. julija slavilo kar tri praznike: na svojem petem partizanskem mitingu zaporili je praznovali dan borca, bližnji dan vstaje slovenskega naroda in razvilo svoj praznik.

Združenje borcev Stara Ljubljana steje nekaj nad tristo članov — bivših borcev in aktivistov. Nekdaj je domala vsaka hiša v starem delu slovenske metropole organizirano delala za OF. Iz tega dela mesta je za svobodo dalo življenje nad 80 ljudi.

Na nedavni slavnosti je pester kulturni program izvedla kulturna družina upokojencev občine Center, nato pa je Franta Komel, predsednik ZBZ občine, govoril o pomenu obeh praznikov; prapor je predal predsedniku združenja borcev Stara Ljubljana Jaki Rozmanu.

JAR

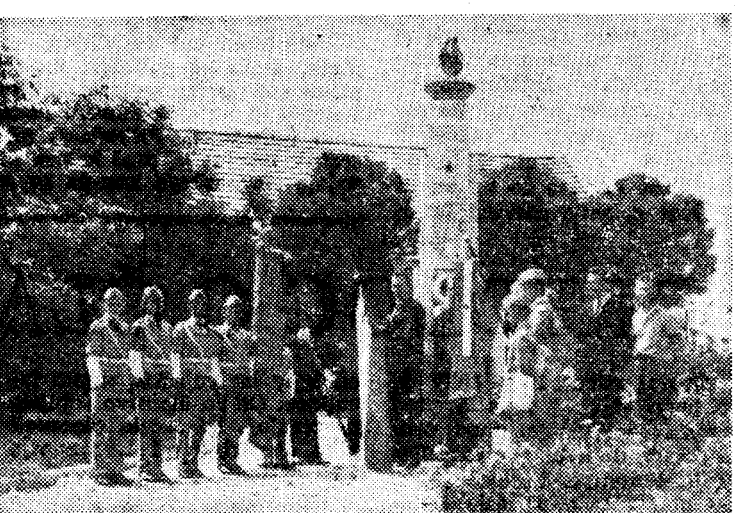
Pohod ob spomenikih revolucije

ZBZ NOV občine Mažar-Tezno je 10. julija priredila manifestativno tekmovanje s pohodom ob spomenikih v občini Tezno. Velike manifestacije v počastitev 25. obletnice revolucije se je udeležilo 50 ekip. Pokrovitelj prireditve je bilo združenje borcev NOV »Ludvik Plomberger«.

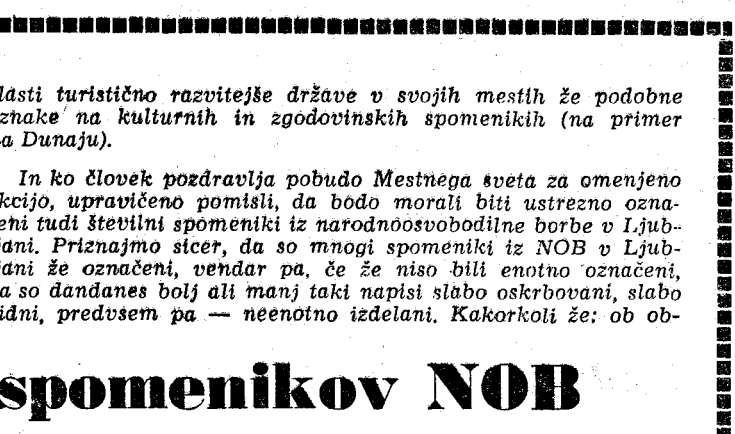
Prireditve je uresničila želja prirediteljev: pritegniti čimveč mladine in jo seznanjati z dogodki revolucije. Udeleženci so hodili od spomenika do spomenika — predvsem pionirji osnovnih šol, v tekmovalnem delu pa so sodelovale na 10 in 15 kilometrov dolgi proti moške in ženske ekipe. Tekmovalci so morali ob vsakem spomeniku reševati naloge s tematiko iz NOB. Tekmovali so tudi moštvo. V orientacijskem pohodu iz vasič Planice, ki jo je med NOB okupator požgal, je prvo mesto zasedel tezenski taborski odred Pohorski bataljon.

Gimnazijo so poimenovali po heroju

V Ptujju so na predlog občinskega združenja borcev NOV in na željo dijakov preimenovali gimnazijo po nedavno umrlem revolucionarju in narodnem heroju Dušanu Kvedru-Tomažu. Dušan je gimnazijo obiskoval pred vojno in kmalu po odločeno opravljeni maturi ga je življenjska pot zanesla v Španijo in pozneje zopet v domovino v boj za dokončno osvoboditev izpod okupatorja. Bržkone mu bodo na gimnaziji vzdali spominsko ploščo.

V LJUTOMERU NA DAN ŠOFERJEV — V okviru šoferskega praznika so se 13. julija zbrali v Ljutomeru šoferji in avtomehaničniki iz občin Ljutomer, Gornja Radgona, Murska Sobota, Lendava in Ormož. Na slavnostnem zborovanju je govoril Rado Pušenjak. Po končani proslavi s kulturnim programom, na kateri so podelili tudi odlikovanja najboljšim in najzaslužnejšim šoferjem, je krenila povorka vseh motornih vozil preko Kamenščaka, Cezanjcev, Lukavec, Križevcev, Veržaja in nazaj v Ljutomer. Med povorko so delegacije položile vence pri vseh spomenikih padlih za svobodo in spominskih ploščah ponesrečenih šoferjev.

Označevanje zgodovinskih, kulturnih in spomenikov NOB

nike v našem glavnem mestu. Točneje: skrajni čas je, da dobe številni naši tovrstni spomeniki ustrezne napise, ki bodo pojasnjevali nastanek nekega pomenika oziroma, kako se ta ali oni pomenik sploh imenuje.

Ce je torej vsebina omenjenega priporočila, nanašajoč se na označevanje kulturnih in zgodovinskih spomenikov v Ljubljani razumljiva, bi potem, ko bo priporočilo uresničeno, bilo videti približno takole:

vsak kulturni ali zgodovinski spomenik bi imel na najpri-

Skratka: pomen naših spomenikov bo z ustreznimi oznakami še večji. Saj ne bo mogoče več ugibanj za prišleke, za recimo obiskovalce Ljubljane, kaj je ta ali oni spomenik. Če tehtamo predvideno akcijo samo s stališča naših ljudi, da jim navedenim je taka oznaka hitro, brez naporov pomaga že bolj približati spomenike, je že to mnogo. Konec koncev pa je Ljubljana tudi turistično mesto, ki s svojimi znamenitostmi navdušuje tudi tuje, pa jim je vsaj osnovni podatek o kateremkoli spomeniku več kot dobrodošel. Naj mimogrede omenimo, da imajo številne,

javljenem priporočilu bi kazalo znova proučiti, katere spomenike v Ljubljani iz narodnoosvobodilne borbe bi morali šteti za take, ki bi jih lahko upoštevalo priporočilo, predvsem pa, da bi tudi še doslej tovrstne spomenike znova označili na način, kakršnega si je verjetno zamislil Mestni svet. Ne gre namreč zgolj za označevanje, temveč mora biti le-to vsebinsko in estetsko enotno, primereno, celovito.

To naj bi veljalo za zgodovinske, kulturne in spomenike NOB po vsej Sloveniji.

B. A.

Slaba udeležba testiranja na Jesenicah

Zadnje dni junija so na Jesenicah in na Javorniku izvedli testiranje; jeseniškega se je udeležilo le 24,5 odstotka vseh rezervnih oficirjev in podoficirjev. Nekoliko boljša udeležba je bila na testiranju v Zirovnici in Mojstrani. Na Javorniku pa se je testiranju odzvalo 19 odstotkov rezervnih oficirjev in 24 odstotkov rezervnih podoficirjev. Pri testiranju so se najbolj izkazali bivši udeleženci NOB, medtem ko mlajši po znanju in po udeležbi ne morejo biti v ponos svojim organizacijam. Ker so jeseniški člani ZROP večidel tudi člani ZK, se vprašujemo, od kod njihova mlajšnost in nezanimanje za obrambno vzgojo. Menimo, da je to sramota za proletarske Jesenice, ki so v bivši Jugoslaviji odigrale pomembno vlogo v boju proti razrednemu sovražniku ter med NOB mnogo žrtvovala za svobodo.

K. Zorko

Spomenik na Slemenih

Združenje borcev NOV in sindikalna podružnica Železarne Štore sta nedavno priredila v znani partizanski vasi Svetini nad Štorami veliko partizansko srečanje. Poleg svečanega dela prosilave pri Domu Zveze borcev na Svetini je bilo na Slemenih pri Svetini odkritje spomenika padlim borcem 2. bataljona Kozjanskega odreda. Po prosilavi so se udeleženci ob zvokih partizanskih pesmi tovariško pomenili o bojih pred dvajsetimi in več leti in o sedanjem življenju. Srečanja se je udeležilo preko tisoč štorskih železarjev in njihovih svojcev.

jm

Patruljni pohod na Križnem vrhu

Pred kratkim je občinski odbor ZROP v Slovenski Bistrici priredil taktično-orientacijski patruljni pohod na Križnem vrhu pri Slovenski Bistrici. Pohoda se je udeležilo šest ekip iz Zgornje in Slovenske Bistrice, Poljčan in Makol. Žal ni bilo ekip iz Oplotnice in s Pragerskega.

Dokaj zahtevna proga je bila dolga 10 kilometrov. Tekmovalci so se morali na petih kontrolnih točkah izkazati v poznavanju topografije in taktike v streljanju. V ekipni uvrstitvi je prvo mesto zasedla Slovenska Bistrica II, drugo Slovenska Bistrica I, na tretje mesto pa se

je uvrstila ekipa iz Zgornje Bistrice. Posamezniki pa so bili najboljši v naslednjem vrstnem redu: Viktor Pečnik, Vili Vidmar, Jože Janežič, Srečko Rojs (vsi Slovenska Bistrica) in Anton Kolar iz Oplotnice.

Tekmovanje je bilo dobro pripravljeno. Razen organizatorjem gre posebna zahvala oficirjem garnizije v Slovenski Bistrici, ki so pomagali pri delu in kontrolnih točkah. Pa še to: čimprej bo treba odstraniti neskladnosti med podatki na specialkah in dejanskim stanjem na terenu; specialke imajo še vedno vrisane objekte, ki jih v naravi že dolgo ni več.

J. Čar

Svetinova »Ukana« v ameriški »Prosveti«

Večina Slovencev v Ameriki se zbira okrog SNPJ (Slovske narodne podporne jednote) s sedežem v Chicagu. Tam ima SNPJ tudi tiskarno, ki tiska edini slovenski dnevnik v Ameriki, Prosveto. List v dokajšnji nakladi prihaja med naše rojake širom po Ameriki, pa tudi v njihovo staro domovino.

SNPJ je napredna delavska organizacija, ki budno spremlja razvoj socialistične Jugoslavije. Zato tudi največ članov SNPJ obišče Jugoslavijo. Prosveta pa objavlja tudi partizansko literaturo. Ljudje radi berejo spomine na NOB in teh ima urednik Benigar vedno dovolj na razpolago. Pred nedavnim je Prosveta pričela objavljati roman Toneta Svetine »Ukana«, ki je požela in še vedno žanje med bralci veliko zanimanja.

Zločin pod Vačami

Pod Vačami, med vasema Polok in Podbukovje, stoji samotna kmetija — Kunšov mlin. To je star mlin na dva kamna, ki ju oživlja bistri potoček.

Tu sta živel zakonca Avbelj: Alojz in Micka — Čebelova Micka iz Leš. Bila sta skromna in poštena. Veliko kruha sta dala partizanom in jim še drugače pomagala, vse do 21. julija 1944...

V dopoldanskih urah so iz postojanke Izlake pridrvili esesovci. Kunšov mlin je bil njihov cilj. Vodil jih je znani belogardist Miha Rebol-Bedeniš iz Ravnov pod Zasavsko Sv. goro. Ker je bil okupatorjev hlapec, so mu partizani vzeli žito in živino. Žito so mleli v Kunšovem mlinu. Rebolu je to povedal Stefan Polanc iz Klenka pri Vačah.

Ko se je Marija Avbljeva vrnila domov iz Vač, je našla vse razmetano, moža pa ni bilo nikjer. Slutila je najhujše in ni se motila.

Moža so ji sovražniki odgnali proti Podbukovju. Na samotnem kraju, na Trnicah, so ga izpustili, češ naj pobegne. Lojze je stekel. Ni prišel daleč. V hrbet mu je zasekal dolg rafal...

Na kraju, kjer je padel njen mož, je dala Marija postaviti spomenik. Skromen je in pripoveduje o gnusnem zločinu.

M. Garantin

Invalidi iz Pomurja v Varaždinu

Združenje vojaških vojnih invalidov občine Murska Sobota je nedavno priredilo izlet v Varaždin. Izleta so se udeležile tudi organizacije iz Beitincev, Grada, Rogaševcev in Mačkovcev.

Na poti v Varaždin so se izletniki ustavili v Čakovcu. Tamkajšnje združenje borcev jim je priredilo priskrbi sprejem. Skupaj s pomurskimi gosti so položili vence v gradu, kjer je za pravice delovnega ljudstva dalo življenja mnogo Medžimurcev. V Čakovcu so si pomurski borci in invalidi ogledali muzej mesta.

Tudi v Varaždinu so jih domači borci lepo sprejeli. Obiskali so svetovno znano pokopališče in položili venec na spomenik padlim borcem in narodnih herojev. Združenje VVI in borčevskih organizacij iz Varaždina je gostom v domu JLA pripravilo kosilo.

Johann Müller — Dunaj

Odprih rok za Vietnam

Klicu ljudstva v Vietnamu, ki trpi pod ameriškim škornjem, so se odzvale skoraj vse naše organizacije borcev. Združenje borcev občine Ljubljana-Moste-Polje nam je sporočilo, da so združenja z njegovega področja zbrala v enem mesecu med svojimi člani za milijon 36 tisoč starih dinarjev prostovoljnih prispevkov za pomoč vietnamskemu ljudstvu.

Ivan Kreft:

SPOMINI ŠPANSKEGA BORCA

Janhuba je že od Gustinčiča, ki je bil takrat odsoten, zvedel za moj prihod. Bil sem namreč že vnaprej napovedan, verjetno zaradi tega, ker sem vodil precej velik transport. Janhuba mi je takoj ponudil, da se odpočijem v Gustinčičevi sobi, jaz pa dolgo nisem v to privolil, zatrjujoč Janhubi, da Gustinčiču to ne bo prav.

Proti pričakovanju me je Gustinčič lepo sprejel. Zanimali so ga znanzi iz Slovenije, delo Partije in Ljudske fronte. Predvsem o delu Ljudske fronte sem mu lahko veliko pripovedoval, ker sem ga poznal in ker sem o njem poročal tudi že v Parizu. Hotel je imeti tudi pismo poročilo in da bi ga mogel pripraviti, se je sporazumel s Kontrolno komisijo, neke vrste centralnim obveščevalnim varnostnim organom, s

vsem lokomotivo in jo toliko poškodovali, da so jo strojevodje morali vso noč popravljati in smo tako namesto ponoči morali nadaljevati nevarno vožnjo podnevi.

Slabost španske republikanske vojne taktike in strategije je bila v tem, da so vojni svetovalci partizanski način vojskovanja skoraj onemogočili in predpisovali predvsem frontalno vojskovanje, ki je omogočilo velike uspehe v glavnem dobro oboroženemu nasprotniku. V Španiji, kjer je bilo ljudstvo enotno na strani Ljudske fronte, bi bile lahko enote v sovražnikovem zaledju žarišče za organiziranje vseljudskega upora, ki ga frankisti, Italijani in Nemci ne bi mogli zadušiti, kot ga niso mogli v letih od 1941 do 1945 pri nas, čeprav naši partizani niso razpolagali skoraj z nobenim orožjem bivše jugoslovanske vojske, medtem ko je španska republikanska vojska razpolagala s precejšnjim delom orožja stare španske vojske in razen tega še z aviacijo in mornarico. V trenutku, ko so frankisti vsilili republikancem frontalno vojskovanje, pri katerem so takoj od začetka dobili podporo italijanske aviacije, pozneje pa vseh rodov italijanske in nemške vojske, je položaj tudi kar se oborožitve tiče postal za republikance neugoden. Če bi vojnim svetovalcem res šlo za to, da v Španiji zmaga ljudstvo, bi kaj hitro uvideli, da je za uspešno vojskovanje treba predvsem izkoristiti protifrantično razpoloženje ljudstva tudi v tistih predelih, ki so pod fašistično oblastjo, in v njih zanetiti vstaje. Španija je, kot znano, imela velike izkušnje še iz časov, ko je na partizanski način vodila uspešen boj proti Napoleonu.

Toda namesto takega kombiniranega vojskovanja so ene in iste prostovoljske enote v kratkem razdobju nekaj tednov poslali iz Katalonije v centralno Španijo, in še preden so jih uporabili na fronti, zopet nazaj v Katalonijo. Ni čudno, da so nekateri prostovoljci na tako početje reagirali tako, da so se proti volji svojih nadrejenih ločili od transporta že med potjo in stopili v enote, ki so operirale na sektorju, kjer je bil klin zabit globoko v našo fronto. Ko je bila nekaj tednov kasneje republikanska Španija razklana na dvoje in je španskega vojnega ministra desnega socialista Prieta ta okolnost

katerim si je Cenzura delila prostore, da bom začasno dodeljen tej komisiji.

Spominjam se še Gustinčičeve kritike dela naše Ljudske fronte. Sodel je, da naša Ljudska fronta ne ustreza tipu take Ljudske fronte, kot sta jo imeli Francija in Španija, in da organizatorji SLF nismo upoštevali osnovnih smernic VII. kongresa Kominterne, ki so bile izdelane na podlagi referata Georgija Dimitrova za vso kompartijo. V skladu s temi smernicami bi po Gustinčičevem mišljenju morali skleniti sodelovanje med vrhovi strank, ki bi privolili na neko skupno platformo, ne pa vnaprej postaviti program in šele potem pridobivati ljudske množice od spodaj.

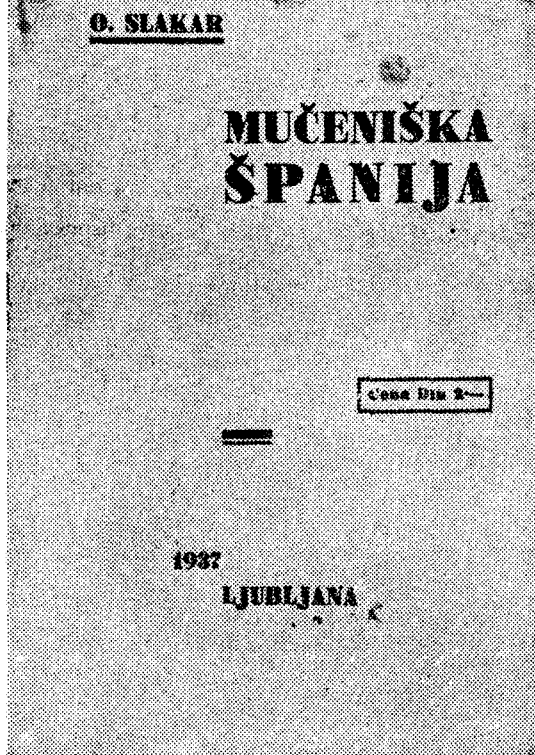
Možno je, da je Gustinčič iz mojega poročila dobil vtis, da je Partija preko Slovenske ljudske fronte vse akcije vodila brez vsakega sodelovanja v vrhovih, ki res po krivdi vodilnih ljudi drugih skupin in skupin ni bilo najboljši. Če bi Partija sprejela zahteve teh ljudi, bi s tem SLF malo pridobila. Da pa je naša Partija s svojo taktiko veliko bolje uspela kot nekatere druge partije, zgovorno pričajo vedno večji uspehi v boju proti fašizmu in diktaturi pri nas, medtem ko na primer češka partija ni bila sposobna paralizirati s svojo Ljudsko fronto delovanje Henleina, niti bolgarska Cankovih pristavev, romunska Železne garde, madžarska Ognjenih križev, grška ni znala za Ljudsko fronto pridobiti makedonske manjšine in tako dalje. Moram priznati, da Gustinčič svoje kritike ni zaostroval, ko sem mu dal še dodatna pojasnila. Bolj čudno pa je bilo nastopanje Alfreda Bergmana, ki v Partiji sicer ni imel vodilne vloge, je pa vendar njegova osebnost v medsebojnem boju raznih frakcij imela precejšen delež.

Najbrž bi sestanki z Gustinčičem in z Bergmanom trajali še dalje, če ne bi energično zaprosil, da me razrešijo dela v Kontrolni komisiji in pošljejo na fronto. Kot artilerista so me takoj poslali v Almanso, kjer je bila artilerijska baza internacionalnih brigad. Tu sem naletel na Slovenca Kovačiča, ki je bil vojaški skladiščnik.

Ker ni bilo topov, artileristov pa se je nabiralo čedalje več, je bila v vojašnici v Almansu velika stiska za ležišča. Sam sem si začasno izprosil ležišče na betonskih tleh pri Kovačiču, hkrati pa sem vtrajal na tem in tudi dosegel, da sem bil vključen v prvi transport na fronto.

Medtem je frankistična ofenziva, ki je stremela za tem, da razcepil Španijo v dva dela, tako napredovala, da so bile potrebne hitre odločitve. Mene so uvrstili v transport borcev artileristov, ki naj bi pomagali s katalonske strani zaustaviti napredovanje frankistov, ki so jim pomagale elitne enote redne nemške in italijanske vojske.

Ko sem potoval iz Pariza v Španijo, je bila velika frankistična ofenziva že v polnem razmahu in zabeležila so že uspehe, toda ko sem čez kakih šest tednov potoval po isti progi nazaj, je bil zabiti pravokotno na progo, ki veže Katalonijo s Španijo, na nekem mestu že tako globok klin, da smo komaj prišli mimo. Aviacija nam je bila tudi neprenehoma za petami in zanimivo je, da nas je napadla šele, ko se je začelo mračiti. Napad ni bil hud, saj so sodelovali samo lovci z ognjem iz strojníc. Obstreljevali so pred-

Brošura, ki je izšla leta 1937 v Ljubljani, je napisal prof. Mirko Košir

tako zaskrbel, da je bil pripravljen napraviti kompromis z nasprotnikom, so borci na eberski fronti s katalonske strani, na katero je bil pristisk ofenzive tako težak, da so se morali umikati, sklenili odločno se upreti fašističnemu napredovanju. Ko se je Prieto položaj zdel že kot izgubljen, so ofenzivo zaustavili. Seveda je Prieto moral svoj položaj zapustiti, kot ga je leto pred njim moral tudi Caballero, zamenjal pa ga je levi socialist Negrin.

Zavzeli smo položaj na levem bregu reke Ebro ob morju v oddaljenosti kakih 20 km od izliva. V tem času so imeli frankisti tudi že vso pomoč italijanske mornarice in bilo je nevarno, da se izkrcajo za hrbtom naše frontne linije, ki je šla od ustja reke Ebro ob strugi navzgor.

Našli smo tu tudi nekaj utrdb, zgrajenih po načrtu dr. Deutscha, avstrijskega socialista in voditelja Schutzbunda, ki je v Španiji dobil generalni čin. Major Ludvik Renn, moj znanec iz Nemčije, ki sem ga tu srečal, se je zelo kritično izrazil o teh utrdbah, ki bi ne zdržale niti enega topovskega zadetka večjega kalibra iz italijanske ladje. Razen tega niso bile utrdbे opremljene z nobenim orožjem. Mi sami pa smo tudi razpolagali samo z nekaj puškami.

(Nadaljevanje)

»ALI JE AVSTRIJA PRISTAN VOJNIH ZLOČINCEV?«

Tako je upravičeno vprašal komentator ameriške televizije NBC v 50-minutni oddaji z naslovom »Avstrijska afera«. Govoril je o univerzitetnem profesorju Borodajkewiczu, ki je pred več kot enim letom na tiskovni konferenci na neki dunajski visoki šoli žolčno govoril proti Židom in za veliko Nemčijo. Znano je, da je zaradi tega prišlo na Dunaju do burnih protifašističnih demonstracij, pri katerih je neki neonacist ubil protifašista Kirchwegerja. Ta zadeva je v tujni dvignila mnogo prahu. Prosvetni minister se je trdovratno branil odpustiti profesorja Borodajkewicza in pristojna disciplinska komisija je potrebovala leto dni časa, da je prišla do sklepa. Vse to je zelo značilno in pomenja, da imajo v Avstriji reakcionarni politični krogi močan vpliv.

Disciplinska komisija je sklenila Borodajkewicza trajno upokojiti. To je vsekakor uspeh prizadevanj demokratične javnosti. To so sklenili drugi član po ameriški televizijski oddaji. Sedaj bodo to oddajo, povezano z

razpravo, predvajali v avstrijski televiziji.

Avstrijski časniki so o tej zadevi zelo veliko pisali. Ugotavljali so, da tudi nekateri drugi visokoškolski profesorji širijo rasistične in protizidovske nazore. Vodilni politik ÖVP Scheibner je med nedavnim volilnim bojem opsoval socialističnega ministra z vzdevkom »svinjski Žid«. Po volitvah pa je ÖVP kljub izjavi, ki je izzvala veliko protestov, postavila Scheibnerja na najvišja mesta v svojih organizacijah. Ze dolgo časa zahteva večina avstrijske javnosti zakon proti rasizmu in antisemitizmu, toda do danes še nismo dosegli tega.

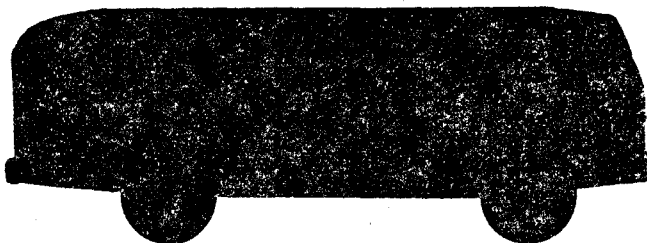
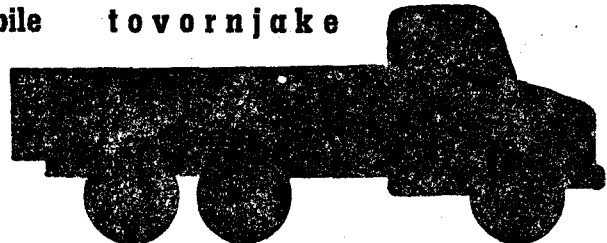
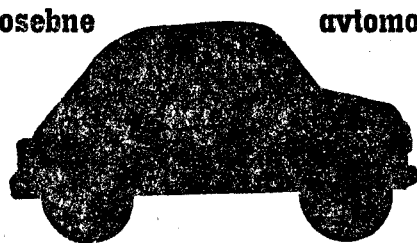
Opozoriti velja tudi še na to, da v zadnjih letih avstrijska sodišča oprašajo mnoge močno obremenjene vojne zločince, ki so pomorili mnoge borce odporiškega gibanja in Žide.

Sedaj zopet pripravljajo demonstracijo. Od 13. do 17. julija je bilo v Innsbrucku praznovanje telovadcev. Prireditelji let tega so velikomemski revanšisti, ki ne povedo svojih namenov. Moto tega praznovanja je »1866

v bratski vojni razcepljeni — 1966 ob praznovanju telovadcev združeni«. Tega praznovanja se je udeležilo veliko gostov iz Zahodne Nemčije, med njimi tudi »Telovadci — sudetski Nemci« pod vodstvom nekdanjih esesovskih voditeljev. Proti temu izzivanju so naperjeni mnogi protesti. Za demokracijo v Avstriji, za verodostojnost njene nevtralnosti bo vsekakor pomembno odločno nastopiti proti revanšizmu in neonacizmu.

ŽAROMETI IN SVETILKE ZA:

osebne avtomobile tovornjake

avtobuse

motorje in mopede

SATURNUS SATURNUS SATURNUS SATURNUS

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

VOHUNSKO POROČILO POD ZNAMKO

Največje težave v vohunskem delu nastajajo pri pošiljanju navodil in podatkov. Zato vohuni uporabljajo najrazličnejše zvijače, da bi njihove pošiljke ostale tajne. Hkrati s tem pa se tudi protiovbeščevalna služba na vso moč prizadeva, da bi odkrila vsako potezo nasprotnikovih vohunov. V te namene imajo posebne laboratorije za preiskovanje pisem in dešifrantске oddelke, v katerih delajo strokovnjaki z najvišjimi strokovnimi kvalifikacijami. Posledica načrtnega strokovnega dela, pa tudi golega naključja je bila, da so prej ali kasneje odkrili vsak novi način dopisovanja.

Med onimi, ki se je francoski protiovbeščevalni službi zazdel sumljiv, je bil tudi neki Johanson, mlad mornar in član posadke ene izmed trgovskih ladij neke nevtralne države. Kadarkoli je bil v francoski luki Nantesu, je dobesedno razmetaval svoji denar. Obiskoval je najdražje lokale in natakarnjem delil knežje napitnine. Kamorkoli je prišel, je vse navzoče bogato gostil in ni bilo stvari, ki bi bila zanj predraga.

Zato so ga agenti francoske protiovbeščevalne službe vselej, kadarkoli je prišel v Nantes, skrivoma zasledovali. Dva izmed njih pa sta odšla celo v njegovo domovino, da bi tam zbrala čimveč podatkov o njem.

Poročilo, ki sta ga kmalu nato odposlala, je povzročilo, da se je francoska protiovbeščevalna služba za Johansona še bolj pozanimala. »Njegova družina ni bogata in mu nikakor ne more omogočiti takega življenja,« je pisalo v poročilu.

Po vsem tem so Johansonov

primer prepustili dvema izkušeni agentoma. Uspeha pa kljub temu ni bilo. Johanson je še nadalje razmetaval denar na vse strani, ko da so njegovi finančni viri neizčrpní, agenta pa nista mogla odkriti ničesar sumljivega, čeprav sta ga neprestano zasledovala in opazovala. Nikjer ni bilo najmanjšega znaka, da bi Johanson bil v sovranski službi. Prav tedaj, ko je protiovbeščevalna služba nameravala dvigniti roke s tega primera, je mornar storil nekaj, kar dotlej še ni bilo opaziti.

Tistega večera je namreč Johanson odšel na pošto in na oddelku za pošto ležeča pisma dvignil prešiljko, ki je bila nanj naslovljena.

To je za raziskovalce bil nov element, kajti vedeli so, da pošta za mornarje navadno prihaja na ladje.

Johanson je s pošte zavrnil v neko gostilno, kjer je skušal s pisma odlepi ti znamko. To sta opazila tudi agenta, ki sta ga zasledovala. Nato se je mornar

opil in začel razbijati po mizi, ker mu natakarni ni hotel več prinesiti nove pijače. Vmešala se je policija in Johansona aretirala.

Protiovbeščevalna služba je nato od policije zahtevala, naj Johansona prepelje v njen zapor. Medtem ko je ta še spal, so agenti natančno preiskali vse njegove stvari. Našli pa so le večje vsote denarja, nikjer pa ni bilo najmanjšega sledu, da bi se utegnil ukvarjati z vohunstvom. Sklenili so, da ga bodo izpustili. Tedaj pa se je eden izmed agentov spomnil, kako je Johanson v gostilni poskušal s pisma odlepi ti znamko. Zato so pismo ponovno natančno pregledali. Strokovnjak, ki ga je dobil v roke, je poleg enega izmed zobcev na robu znamke kmalu opazil drobno črtico, ki jo je nekdo potegnil s peresom. Ko je odlepil znamko, je na tem mestu našel miniaturno šifrirano sporočilo. V Nantesu jim ga ni uspelo dešifrirati in so ga zato poslali v kriptografski center v Parizu.

Johansona so seveda še nadalje zadržali v zaporu z izgovorom, češ da je razgrajal na javnem mestu. Nihče pa mu ni povedal, da so ga prijeli za radi vohunstva.

Nekaj dni kasneje je po Nantesu razgrajal še neki drugi mornar. Razbijal je okna, se drl, preklinjal in se nazadnje spopadel celo s policisti, ki so ga skušali ukrotiti. Ker je tudi on — sodeč po njegovih dokumentih — bil z neke tuje lad-

je, so ga pripeljali v zapor protiovbeščevalne službe. Ko pa so ga zasliševali in so policisti, ki so ga bili tja pripeljali, odšli, se je nenadoma »iztreznil«, svojim tovarišem pokazal listine, po katerih so ugotovili, da je tudi on eden izmed agentov protiovbeščevalne službe, in jim razkril svoj načrt.

To, kar so bili odkrili pod znamko, se je nanašalo na konstruiranje neke posebne topovske granate, podatki pa so izvirali iz vojnega ministrstva. Sedaj bi bilo treba naprati vohunsko mrežo. Zato je ta agent namenoma igral vlogo pjanca, da ne bi nihče podvomil

vanj, ko ga bodo aretirali in spravili v isto celico, kjer so že imeli Johansona.

V zaporu sta se oba mornarja spoprijateljila. Ko so ju nekaj dni kasneje izpustili na svobodo, je Johansonu uspelo, da je svojega novega »prijatelja« zaposlil za kuhanja na isti ladji, kjer je bil tudi on. Johanson se je še nadalje ukvarjal z vohunskim delom, kar njegovemu »prijatelju« ni ostalo prikrito. Prav njemu se ima francoska protiovbeščevalna služba zahvaliti, da je kmalu nato imela v rokah še druge sovražnikove vohune iz te skupine.

»Tatra 813-kolos«
To českoslovaško vozilo je namenjeno predvsem za vleko težkih topov in prevoz težkih tovorov. Dolgo je 9, široko 2,5 in visoko 2,3 metra. Ima dvajset hitrosti za naprej in štiri za nazaj. S posebno elektropnevmatično napravo je mogoče motor, ki ima 270 KM, v vseh okoliščinah kar najbolje izkoristiti.

»Tatra 813« lahko po cestah vozi s hitrostjo do 75, izven njih pa 50 kilometrov na uro. Spelje lahko tudi vsak klanec do 30° nagiba. Ima osem koles in voznik lahko kar med vožnjo ureja pritisk v gumah.

Računar za artilerijske potrebe
Ameriška vojska je dobila nov avtomatski digitalni računar za usmerjanje topniškega ognja (»FADAC«). S tem novim aparatom so opremili enote samohodnih topov kal. 175 mm. Znano je, da znaša doseg teh topov skoraj 33 kilometrov, namenjeni pa so za obstreljevanje nasprotnikove divizijske artilerije.

»FADAC« je napravljen in usklajen s posebnimi vojaškimi zahtevami. Ko so ga preskušali, so

Vojaške zanimivosti

ugotovili, da z njegovo pomočjo lahko že v nekaj sekundah rešijo zamotane probleme in da zato topovi lahko odpro ogenj precej hitreje, kot pa je to bilo doslej.

Noč se spreminja v dan

Ameriška vojska ima vrsto najrazličnejših naprav, ki tudi ponoči omogočajo nemoteno hojo, vožnjo in streljanje.

Med njimi je infrardeča naprava metaskop, ki s svojimi transistorski lahko deluje 300 do 400 ur. V vsaki pehotni, mehanizirani ali oklopni diviziji imajo po 254, v zračno-desantnih divizijah pa po 325 takih naprav.

Vozniki motornih vozil imajo tako napravo na čeladah, z električnim tokom pa jih oskrbujejo kar iz akumulatorja na vozilu. Glede na to, da je doseg te infrardeče naprave 70 metrov, motorna vozila lahko tudi ponoči vožnjo skoraj z enako hitrostjo kot podnevi.

Gosenična vozila imajo naprave, s katerimi je moč dobro videti 18 metrov daleč, zadovoljiva vidljivost pa sega celo 90 metrov daleč. Zato vsa ta vozila tudi ponoči lahko vožnjo s hitrostjo od 8 do 12 kilometrov na uro.

Kakšen mora biti dober tank?

Ko začne strokovnjaki konstruirati nov tank, se znajdejo pred skoraj nepremostljivimi težavami. Od njih zahtevajo predvsem to, naj bo tank dobro oborožen. Strokovnjak za oborožitev bo takoj predlagal: čim močnejši topovi in čimveč mitraljezov. Toda tank mora biti tudi hiter in čimbolj okreten. Zato bo strokovnjak za motorje predlagal velik in močan motor. Ker pa mora tank izneti tudi dober oklop, da bo njegova posadka na varnem, bo strokovnjak za oklop zahteval debele in težke plošče iz posebnega jekla.

Vsem tem zahtevam ne bo moč ustreči. Vsakdo izmed teh strokovnjakov ima svoj zamisel, v kateri igra glavno vlogo top ali oklop ali motor. Toda top, ki ima velik kaliber, je tako težak, da je moč ob njem uporabiti le slab motor in tenak oklop.

Sodobni tanki so dobri le tedaj, če strokovnjaki znanje medsebojno uskladijo njihovo oborožitev, oklop in gibljivost. Bojna učinkovitost tanka, pri katerem se mora oklop podrediti topu ali oklop in top motorju, je močno zmanjšana. Zato tankisti pričakujejo od konstruktorjev, da kar najbolje uskladijo vse tri najpomembnejše elemente — oborožitev, oklop in gibljivost.

Univerzalni torpedo

Ameriške protipodmorniške sile so dobile novo in zelo učinkovito protipodmorniško orodje. To je torpedo »Mark 46«, ki je kos vsem doslej znanim jedrskim podmornicam, hkrati pa je tudi prvi torpedo, ki ga poganja trdo raketenno gorivo.

Ceprav nameravajo s tem torpedom opremiti predvsem podmornice, ga lahko s pridom uporabljajo tudi druge ladje, letala in helikopteri.

Baloni nad džunglo

V Vietnamu se je pokazalo, da je radijska zveza v džungli zelo otežkočena in da je doseg radijskih oddajnikov manjši kot sicer. Zato so sklenili, da bodo dvignili v zrak balone, nanje pa pritrili posebne ojačevalce, ki bodo krepili radijske signale. S tem bo v precejšnji meri rešeno vprašanje medsebojnih zvez za enote, ki se bore v džungli.

PLASTIČNO RAZSTRELIVO

Pod vplivom čedalje večje hitrosti in naglih sprememb na bojiščih je v zadnji svetovni vojni tudi razstrelivo napravilo pomembno razvojno pot. Hitrost rušenja je namreč morala biti v skladu s hitro spreminjajočimi se razmerami na bojiščih.

Za uničevanje in razstreljevanje bunkerjev, mostov, železniških naprav, tovarn, pristanških naprav in podobnih objektov so navadno uporabljali razstrelivo v obliki eksplozivnih nabojev ali polnitve, ki so jih pred vžigom pritrjevali na predmet na najrazličnejše načine. Takšna priprava pa je pogosto zadrževala operacije, ki so jih imeli v načrtu ali pa so bile že v teku. Ta način miniranja je razen tega zahteval tudi precej ljudi.

Da bi se nekako izognili takemu zamudnemu pritrjevanju razstreliva na predmete (postopek te vrste je bil spričo sovražnikovih zased in naskokov tudi nevaren), so v mnogih državah začeli iskati nova razstreliva, ki naj bi obdržala vse dobre lastnosti klasičnega eksploziva, pritrjevanje na predmete pa naj bi bilo preprostejše in hitreje. Strokovnjaki so skušali iznajti razstrelivo, ki bi ga bilo moč na predmete kar prilepiti. Iskali so torej eksploziv, ki bi ga lahko oblikovali z rokami.

Med drugo svetovno vojno, zlasti pa v povojnem času, so na tem področju dosegli pomembne uspehe. Iznali so mnoga plastična razstreliva, ki se odlikujejo predvsem po naslednjih lastnostih:

- lahko jih prilepimo celo na gladke površine brun, jeklenih plošč, kamna ali betona;
- njihova plastičnost se zaradi osuševanja ne zmanjšuje;
- njihove eksplozivne lastnosti pod vplivom zraka ali vode ne oslabe, ogenj, toplota in udarci pa tudi ne morejo povzročiti njihove eksplozije;
- ne vsebujejo nobenih snovi, ki bi bile škodljive zdravju;
- njihove splošne značilnosti niso v nobenem oziru slabše od onih, ki jih imajo klasična razstreliva.

Zamisel o plastičnih razstrelivih ni nova. Patente o tem lahko zasledimo že v času pred drugo svetovno vojno, opisujejo pa postopek, kako je

moč napraviti razstrelivo v obliki želatine. V večini primerov je šlo za želatimzacijo nitroceluloze z nitroglicerinom ali nitroglikolom. Tem zmesom so dodajali še razne druge eksplozivne in neeksplozivne elemente.

Prva plastična razstreliva pa so imela hudo pomanjkljivost — bila so preobčutljiva in bi lahko eksplodirala v hipu, ko si tega ni nihče želel.

Kasneje so skušali zmanjšati to občutljivost. V ZDA so že med drugo svetovno vojno izdelali razstrelivo, ki je bilo v tem oziru mnogo boljše. Dobili so ga tako, da so eksplozivnemu heksogenu dodajali vazelin. Tega je bilo 12 do 13, heksogena pa 87 do 88 odstotkov. Ameriško plastično razstrelivo te vrste so uporabljali inženirske in diverzantske enote v mnogih zaveznških državah, med njimi tudi v Jugoslaviji.

Nemci so uporabljali plastično razstrelivo, v katerem je bilo 16 do 18 odstotkov dinitrotoluena, 0,8 do 1,5 odstotka kolodiona, ostanek pa je bil heksogen. Italijansko plastično razstrelivo je vsebovalo 78 odstotkov heksogena in 17,5 odstotka dietilenglikoldinitrata. Plastično razstrelivo so poznali tudi Japonci.

Najnovejše plastično razstrelivo je »holtex«, ki ga proizvaja znana firma »Hispano«, vendar še ni znano, iz katerih snovi je sestavljeno.

V Jugoslaviji izdelujemo več vrst tega razstreliva, ki jih poznamo pod skupnim imenom »vitezit«. Za miniranje v stavbeništvu uporabljajo vitezit-40 in vitezit-60, za podvodno miniranje pa vitezit-100, ki je proti vlagi in vodi zelo odporen.

Kar zadeva občutljivost plastičnih razstreliv so ugotovili, da je približno enaka kot pri klasičnih eksplozivih. Vžigajo jih s pomočjo detonatorjev.

Vojaška plastična razstreliva uporabljajo predvsem za improvizirane mine, zlasti pa za razstreljevanje vojaških in drugih pomembnejših objektov. Njihova velika prednost je v tem, da jih je moč zelo hitro postaviti, ker so lepljiva.

Glede na to, da zelo hitro detonirajo (plastično razstrelivo »X. P.«, ki je napravljeno na osnovi heksogena, detonira

s hitrostjo 7903 metre na sekundo, razstreliva na osnovi tetralita pa s hitrostjo 7500 metrov na sekundo), jih lahko uporabljajo v najrazličnejše namene.

Plastična vojaška razstreliva uporabljajo ne le za miniranje objektov, temveč tudi za mine proti sovražnikovim tankom in pehoti. Z njihovo pomočjo pa tudi odstranjujejo razne ovire in utirajo prehode v minskih poljih.

Razvojne poti te vrste razstreliva še ni konec. Neprestano ga izpopolnjujejo in odkrivajo nova, še boljša razstreliva.

broga

PREHRAMBENA INDUSTRIJA

PORTOROŽ

Odkupni oddelek, Portorož št. 95

Za nabiralce zdravilnih zelišč!

V mesecu avgustu in septembru vam priporočamo nabiranje naslednjih zdravilnih zelišč:

CVETJE: močvirskega odslika, bele deteljice, rdeče deteljice, slezinovca.

LISTJE: jetrnik, lučnice, robide, maline, bršljana, borovnice, ozko listni trpotec, rdeče jagode, oreha, melise, regrata, kraškega setraja.

RASTLINE: skržokice, rumene lakote, dobre misli, pičli bresek, gladilnik, črnobine, zdravilni jetrnik, melise, gozdne kreše, grenke deteljice, tanžent rože, vinske vitice, smetlike, krvomočnice, sretene, žitovine in žlate rozge.

KORENINE: baldrijana (spajke), malega divjega janceža, velikega divjega janceža, pastimaka, potrošnika (cikorkija), gozdnega korena, črnobine, kompave ali bodeče neže, koptnika z rastlino, sladke tace in sretene.

PLODOVI: jereblike, čistilne krhljke, česmina, kumline, bezga.

LUBJE MLADEGA HRASTA IN DIVJEGA OREHA
PLANINSKI MAH

RAZNO: vršički gloga in gomolj kukavice.

Zgoraj navedena zdravilna zelišča plačujemo nabiralcem vsako količino po dnevnih cenah.

Za točnejša navodila in pojasnila ter cene se obrnite na svoje kmetijske zadruge ali na našo najbližjo odkupno postajo. Naše odkupne postaje se nahajajo v:

Mostu na Soči

Novem mestu

Središču ob Dravi

Ljubljani, Prečna ul. 4

Gradišču pri Kozini, p. Obrov.

Vsa pojasnila pa lahko dobite tudi pri našem odkupnem oddelku v Portorožu št. 95.

Z nabiranjem zdravilnih zelišč si lahko ustvarite ustrezen dodatni zaslužek. Nabirajte samo tista zelišča, ki jih dobro poznate, da ne bo vaš trud zaman!

NE ZAMUDITE NABIRATI MAVROHOVI! CENA ZA POSUŠENE, KONICAŠTE MAVROHE JE ZELO UGODNA!

Fotografija z vprašajem

Triglavke, civilne srajce, hlače in krila obeh deklet kažejo, da je fotograf posnel to sliko leta 1942 ali prvo polovico 1943, vsekakor pa poleti. To lahko sklepamo iz listov na grmovju in ker so partizani brez suknjičev. Kdo so tovariši na sliki, kje so jih slikali, kateri enoti so pripadali in kdaj je nastala slika? ● O fotografiji, objavljeni v št. 24 z dne 21. junija nam je tovariš Mihael Urbašek iz Slovenskih Konjic poslal naslednje podatke: »Slika je nastala konec januarja ali v začetku februarja 1944. Kdo je fotografiral, ne vem več, imam pa to sliko tudi sam. Na sliki so od leve proti desni: Ferdinand Miklavc-Nande, doma nekje iz okolice Ljubljane, Valentina Vrtič-Metka, poročena Pehaček ter neki Fonzi. Ferdinand Miklavc je brat padlega narodnega heroja Vlada Miklavca-Henrika. Takrat, ko se je slikal, je bil kurir v štabu 18. divizije. Bili smo v Skradu v Gorskem Kotarju. Kot sem kasneje zvedel, je Ferdinand Miklavc padel kot namestnik komandanta ali komandant bataljona v 8. brigadi »Levsikovci«, kje, pa ne vem. Le to sem zvedel, da je bil najprej pokopan v Velikih Laščah, zdaj pa je na ljubljanskem pokopališču. Metka živi v Ljubljani, je poročena z generalom Pehačkom in bi lahko dala o obeh tovariših na sliki več podatkov. Deček na sliki pa je, kot sem slišal, pri prehodu čez Kolpo v nečem boju kot neplavač utonil. Star je bil kakih 15 let in je bil takrat verjetno spremljevalec kakega člana divizijskega štaba.«

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

PRIMER USPEŠNE AKCIJE DVEH BORCEV FRUŠKOGORSKEGA PARTIZANSKEGA ODREDA

KAKO SVA ONESPOSOBILA TERMoeLEKTRARNO

Ko se je v začetku januarja 1943. leta diverzantska skupina Fruškogorskega partizanskega odreda vrnila v vas Jazak, kjer se je takrat zadrževal tudi štab odreda, sta komandant in politični komisar imela za naloge: miniranje termoelektrarne v Vrdniku. Štab je bil namreč zvedel, da Nemci uporabljajo tamkajšnji rudnik kot varno skladišče za večje količine razstreliva in goriva in je zato sodil, da bi z miniranjem centrale onemogočili delovanje električnih naprav v rudniku.

Ukazali so nam, naj čimprej pripravimo natančen načrt napada. Kmalu nato smo štabu odreda že lahko predlagali naslednje:

— za akcijo ne sme nihče vedeti, izvedla pa jo bova Brile in Jaz;

— potrebujeva le prazno posodo, v kateri hranijo kisik, in kakih trideset kilogramov razstreliva;

— čas in način napada bova določila midva, diverzantska skupina pa naj bi se hkrati z najino akcijo lotila proge Sremska Mitrovica—Vinkovci in tako pritegnila sovražnikovo pozornost nase.

Pomoč ustaškega župana

Komandant se je z najinim načrtom strinjal in z Briletom sva nato odšla v Ležimir, kjer sva se začela pripravljati na akcijo. Imela pa sva velike težave, kajti vse do začetka februarja nama nikakor ni uspelo nabaviti steklenice in zadostne količine razstreliva. Medtem sva si oskrbela tudi dve oguljeni delovni obleki in pločevinasto škaflo za bencin, ki sva ga nameravala ponesti s seboj.

Nato sva si razdelila delo. Brile je odšel na ogledovanje, da bi ugotovil, kako bova najlažje prišla v Vrdnik in na kakšne sovražnikove sile morava računati. Moja naloga pa je bila, da vidim, kje so sovražnikovi bunkerji in straže okrog termoelektrarne. Vse to pa sva lahko opravila s pomočjo naših ljudi na tamkajšnjem terenu.

Eden izmed njih je bil tudi župan nemško-ustaške občine v Jasku, ki je vsakega drugega dne odhajal v Vrdnik na poročanje. To okoliščino sva nameravala temeljito izkoristiti in sva mu zato rekla, da ga bova midva peljala v Vrdnik in ob tej priložnosti ugotovila, kako močna je sovražnikova posadka v tem mestecu. Ko je župan to slišal, se je sprva prestrašil, nato pa je le pristal na sodelovanje.

Z Briletom sva se dogovorila, da bo on spremljal župana na njegovi poti v Vrdnik. Na prve Nemce in ustaše sta naletela že na robu Vrdnika. Ko so v enem izmed potnikov prepoznali župana, so ga pozdravili in povprašali, kaj je v Jasku novega in če tja pridejo kdaj tudi partizani. Župan jim je odgovoril, da ne, nato pa sta se z Briletom odpravila naravnost na občinski urad.

Tam je župan izstopil in odšel poročati, Briletu pa je neki ustaš ukazal, naj se takoj umakne od tam, glede na to, ker je vsako zadrževanje pred stavbo prepovedano. Brile ga je rade volje ubogal, še prej pa ga je povprašal, koliko časa bo trajal sestanek in kdaj naj pride po župana. Ustaš mu je odgovoril, naj se vrne ob pol dvanajstih. Do takrat se je Brile potikal po Vrdniku, si ogledal tudi centralo in si dobro zapomnil vse, kar ga je zanimalo.

Ko sta se z županom vrnila v Jazak, je Brile izstopil in me poiskal. Povedal mi je, kaj je opravil v Vrdniku. Sklenila sva, da bova akcijo izvedla 14. februarja 1943.

Miniranje v spremstvu ustaškega orožnika

Naslednjo noč sva odšla v Ležimir, pobrala vse, kar sva potrebovala in se spet vrnila v Jazak. Tam sva razstrelivo zdrobila v prah in z njim napolnila jeklenko za kisik. Dva dni kasneje sva se preselila na nasprotno stran vasi k Žiku Zivanoviču, ki naj bi nama pomagal, da bi nemoteno prispela v Vrdnik. Ta naju je zelo prijazno sprejel, vendar mu nisva povedala, zakaj sva prišla. Šele

naslednjega dne sva mu zaupala željo, naj naju prepelje v Vrdnik.

Na sprednjem sedecu sta sedela Brile in Žika, jaz pa sem bil za njima. Brile je v eni roki skrivoma držal pištolo, v drugi pa škaflo s spiritom, kajti bencina nisva mogla nabaviti. Jaz sem pazil na jeklenko z razstrelivom, v roki pa sem imel pištolo. Razen tega sva bila obojena vsak s tremi bombami.

Upali smo, da ne bomo imeli nobenih težav, saj se je Žika vsak dan vozil v Vrdnik. Tako je tudi bilo. Srečno smo prispeli pred občinski urad v Vrdniku. Tam je stala večja skupina Nemcev in ustašev, pa tudi nekaj civilistov je bilo med njimi. Bila je nedelja. Jeklenko sem si oprl na ramo, nato pa sva z Briletom krenila proti centrali.

Komaj sva bila kakih sto ali dvesto metrov daleč, sva zaslišala, kako nama nekdo ukazuje, kaj se ustavi. Delala sva se, ko da poziva ne slišiva in sva šla naprej. Zato naju je nekdo izmed domačinov posebej opozoril:

»Slišita, ustaši vaju ustavlja-jo!«

Ni bilo drugega izhoda in morala sva se ustaviti. Kmalu naju je dohitel ustaški orožnik. Steklenico sem spustil na tla, pokrov na njej odvil, da bi v primeru potrebe lahko vzgal razstrelivo. Orožniku sva pokazala jeklenko, da se nama mudi v centralo, kajti tam že ob petih zapirajo vhodna vrata. Ta pa je zahteval, naj mu pokaževa legitimaciji. Najprej jo je iskal od Brileta, on pa je pokazal name, češ da sta pri meni. Ko se je orožnik obrnil na mojo stran, je Brile izvlekel pištolo in prestrašenemu orožniku velel:

»Kvišku roke!«

Hkrati z Briletom sem tudi jaz izvlekel svojo pištolo. Orožnik naju je ubogal. Ukazala sva mu, naj gre z nama. Ni se upiral. Domačini, ki so to videli, so se razbežali na vse strani, ustaši pred občinskim uradom pa sploh slutiti niso, kaj se dogaja. Videli so, kako gre njihov orožnik za nama in so mislili, da je vse v najlepšem redu.

Ko smo prispeli pred centralo, se je začelo že nočiti. Stražar pred vhodom nas je napotil na stranska vrata, kajti glavna

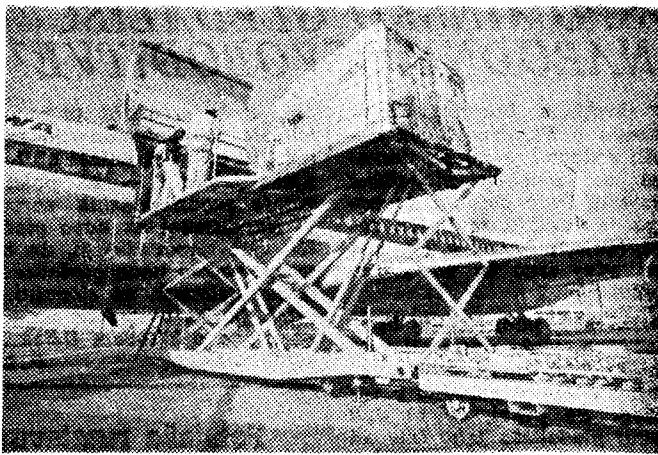
so bila že zaprta. Z dvorišča smo zavili naravnost proti strojni. Tudi tam so bila vrata že zaklenjena. Morala sva pohiteti. Jeklenko z razstrelivom sva poskušala potisniti v kletne prostore, kjer so bili stroji. Brile je ukazal orožniku, naj prižge vžigalno vrvico, toda temu so se roke tako tresle, da je moral Brile to storiti kar sam.

Naposled je jeklenka le zdrsnila v klet. Nisem pa opazil, kdaj je Brile vrzel tja tudi ročno bombo in ko je ta eksplodirala, sem se čudil, zakaj ob tolikem razstrelivu ni bilo slišati močnejšega poka.

Stražar ob vhodu se je pri tem tako ustrašil, da je zbežal s svojega mesta. Kmalu nato se je oglasila sirena v centrali. Druge straže so začele streljati kar na slepo. Skozi sadovnjak sva se neovirano umaknila v sosednjo ulico. Takrat pa je zagrmelo, hkrati pa so ugasnile luči v Vrdniku. Nemški vojaki so posamično in v skupinah tekli na zborna mesta, civilisti pa vsak na svoj dom. Najina akcija je povsem uspela.

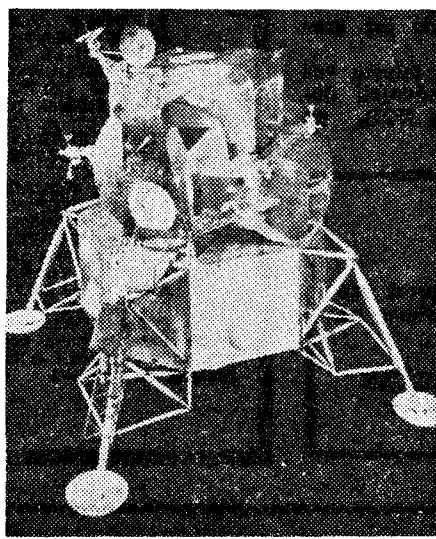
Milan Korica

FOTO
S PODPISOM

NA SODOBNA LETALA nakladajo tovore tudi s pomočjo takega dvigala, kot ga vidimo na sliki. Čeprav so posamezni kosi tovara zelo težki, gre vkrcavanje hitro od rok

ZA RAZISKOVANJE MESECA je namenjeno vozilo, ki ga vidimo na sliki. To je pravzaprav šele maketa vozila, ki ga namerava izdelati neko ameriško podjetje in ga temeljito preskusiti, seveda na Zemlji

RAKETNO PUŠKO, ki jo vidimo na sliki, preskušajo v Združenih državah Amerike. Težka je sedem kilogramov, njen kaliber pa znaša 40 milimetrov. Namenjena je za obstreljevanje bunkerjev, tankov in letal v nizkem poletu

Dosmrtna ječa za taboriščnega zdravnika

Bivši zdravnik v nekdanjem nemškem koncentracijskem taborišču Neuengamme, dr. Kurt Kreissmeyer je bil pred sodiščem v Magdeburgu v Nemški demokratični republiki obsojen na dosmrtno ječo. Tega zdravnika, specialista za pljučne bolezni so obtožili, da je od leta 1944 do 1945 dajal številnim jetnikom injekcije z bacili tuberkuloze. Med njegovimi »poskusnimi zajčki« so bili tudi otroci v starosti od 7 do 12 let,

LJUBLJANA

ZA DOPUST PRI MORJU, ZA WEEKEND, ZA REKREA
CIJO IN ŠPORT V III. NADSTROPJU TRGOVSKE HIŠE

- šotori za tri, štiri in šest oseb — madžarski
- gumijasti čolni — eno in dvosedalni — češki
- šotori: Dubrovnik, Opatija, Krvavec, Bled, Krim, Student za dve, tri, štiri in šest oseb
- zložljive postelje, ležalniki, stoli, fotelji, mize
- blazine: dvo in trodelne, eno in večbarvne
- kamp garniture posode za dve, tri in štiri osebe
- gorilniki na bencin, plin, špirit
- pečice za meso na žaru
- turist doze: male, srednje in velike
- camp svetilke na baterije
- termos steklenice za hrano in pijačo: od 1/4 l do 1 1/4 l

NAKUP TUDI NA POTROŠNIŠKI KREDIT —

nama

DNEVNIK

ki ga je pisal italijanski vojak
v dobi okupacije v Jugoslaviji,
1941—1942

25. maj, ponedeljek. Vračamo se v bližino Bosanskega Petrovca. Zavzemamo položaje na neki koti, da bi krili odvoz našega materiala iz Petrovca in izselitev dveh tretjin prebivalcev. Ti so večinoma muslimani. Na minaretu se vije rdeča zastava.

26. maj, torek. To je spominski dan. Doživel sem ognjeni krst. Kroglo so mi na čudežen način prizanesle. Moj bataljon se je umakal iz Bosanskega Petrovca ob 24. do 26. maja 1942. Dvakrat so nas napadli, ob 13. in ob 16. uri.

27. maj, sredo. Bosanski Petrovac smo zapustili, ne da bi poskusili udariti proti Medenemu polju, proti kraju, kjer smo bili napadeni.

31. maj, nedelja. Komunisti so položili na cesto mino, komaj kakih 300 metrov od našega poveljstva. Ob prehodu avtokolone mina eksplodirala in uničila tank, ki je vozil na čelu. En vojak lažje ranjen, tank pa neuporaben.

1. junij, ponedeljek. Sinoči se je začelo silovito streljanje, ki je trajalo vso noč. Prišel je general, poveljnik divizije.

3. junij, sredo. Evakuacija Drvarja začena. Prebivalci, ki žele oditi se pripravljajo na pot. Z našimi vozovi, konji in tovornjaki se odpravljajo proti Kninu.

6. junij, sobota. Okrog osmih zvečer nas komunisti presenetijo s topovskim ognjem. V bližino poveljstva posadke, v bližino bataljonskega poveljstva, v bližino postojanke Vittoria in na sredo ceste pade devet granat. Najbližja eksplozija komaj sto metrov proč od nas. Odgovarjamo z intenzivnim ognjem iz topov kalibra 75/17.

9. junij, torek. Evakuacija Drvarja se nadaljuje. Okrog 5. ure zjutraj se trije komunisti približajo posadki bersaljerjev. Prevaralo jih je, ker so naši dobili ukaz, naj ne streljajo in so komunisti očitno računali, da je postojanka zapuščena. Naši so čakali, da se trojka približa na streljaj. Rafal iz mitraljeza je zadel dva, enega izmed njih so privlekli v vas in ga zverinskoo nabodli na kol. Pri sebi je namreč imel puško in torbico za naboj, kakršne nosijo bersaljerji. Drugega so pustili tam, kjer je padel, ker je bilo truplo oddaljeno od postojanke več kot 200 metrov. Prvit sem videl mrtvega oboroženega komuniste.

11. junij, četrtek. Okrog 8. ure je odšla dolga avtokolona, deset minut pozneje se sliši streljanje. Videti je, da so jo napadli. Tudi s topom streljajo nanjo.

12. junij, petek. Komaj se avtokolona premakne v smeri Knina že pade tovska granata v bližini ceste in tovornjakov. Zadelek je oddaljen samo 15 metrov od našega bataljonskega poveljstva. Druga granata pade v bližino oficirske menze, sto metrov proč od poveljstva.

13. junij, sobota. Reševanje materiala se nadaljuje.

14. junij, nedelja. Danes je velik dogodek: jemo »paštauto«.

18. junij, četrtek. Poveljnik bataljona, major, odhaja in prepušča poveljstvo kapetanu Ciccolariju. Uro pozneje se eden izmed tovornjakov vrne s spremstvom in s hudo ranjenim soferjem. Videti je, da je ranjenca zadel mina, na kolono pa so streljali tudi s puškami.

21. junij, nedelja. Tovornjak pol vojakov, določenih za spremstvo čaka pod našim oknom na odhod. Naenkrat zaslišimo eksplozijo. Vojake zajame silna panika, kakor če bi grmeli topovi. Na tovornjaku je opaziti nekaj ranjenih, enega izmed njih je zadel v obraz in ga ni moč več spoznati. Zvemo, da je eksplodirala ročna bomba, ki jo je nosil ta vojak v nahrbtniku. Štirje so ranjeni, eden prav nevarno. Primo* je tudi med spremljevalci te kolone, toda je na nekem drugem tovornjaku.

25. junij, četrtek. Odsel sem v Bosansko Grahovo po pošto. Ko se vrnem, mi povedo, da so na cesti, po kateri smo se peljali, izkopali mino. Ta na srečo ni eksplodirala.

26. junij, petek. Preostale barake so zažgali. Morda se približuje ura odhoda.

29. junij, ponedeljek. Ob desetih je alarm. Praviijo, da so na bližnji rebrji opazili kakih sto komunistov. Ob 10.15 je alarma konec. Avtokolona, ki je odšla ob 11. je najbrž predzadnja.

30. junij, torek. Okrog 12. ure odhajam iz Drvarja, kamor se ne bom več vrnil. Grem v Bosansko Grahovo, spremljam poveljniški material. Nato se vračam, da bi odnesel pošto svojemu bataljonu, ki je sedaj 5 km proč od Drvarja. S mojim bataljonom odide s topovi kal. 75/13, ena baterija s topovi 65/17 in cel III. bataljon, Frenčokovo na koti 745, brez šotorov. Ob 4. je budnica.

1. julij, torek. Ze od štirih smo pokonci, čakamo, da bodo odšli mimo se zadnji, ki zapuščajo Drvar. Moramo namreč krati njihov umik. Medtem pa letala desno in levo sipajo bombe, da bi prestrašila komuniste. Nenadoma nas preseneti streljanje in krogle nam začno svigati prek glav. Strelji prihajajo iz gozda, toda ne moremo ugotoviti s katere strani. Baterija se začne premikati, nato odide še topniški oddelček in zadnji gremo mi, kar peš. Na vseli poti nas spremljajo letala. Po dvajsetih kilometrih hoje prispemo v Resanovce, tu nas nalože na tovornjake in odpeljejo v Bosansko Grahovo. Večer je že in prav na hitro povečujemo. Praviijo, da bomo se to-noč napeli.

2. julij, četrtek. Prišel je drugačen ukaz in ves dan smo ostali v Bosanskem Grahovu. Poveljnik divizije »Sassari« je prišel, da bi govoril vojski.

3. julij, petek. Ob 5. uri zjutraj se odpravimo proti Strmicu; potem ko dobimo vrsto nasprotujočih si ukazov, se še istega dne odpravimo proti Kninu. Sem pridemo okrog polnoči, po 40 km dolgem maršu.

8. julij, sredo. Se vedno smo v Kninu, taborimo na soncu. Dobil sem potno dovolilnico, da bi odnesel radio v popravilo v Split. V trenutku, ko sem nameraval odpotovati, je prišel ukaz, naj pospravimo šotore. Nalože nas na tovornjake in odpeljejo v Bosansko Grahovo, kamor prispemo proti večeru, postavimo šotore in zaspiamo. Okrog 2. ponoči spet pospravimo šotore in se pripravimo za potovanje v neznano smer. Ob 18. se premaknemo v smeri Livna.

10. julij, petek. Vso noč smo prespali, brez šotorov, na nepopolno vlažnih tleh. Prehodili smo 15 km dolgo pot iz Bosanskega Grahova. Ob 9.30 moramo spet na pot. V kraju oddaljenem 30 km od Bosanskega Grahovega so četniki požgali nekaj hiš. Ko smo prehodili približno 34 km, nas napadejo partizani, ura je 17.35. Boj traja do mraka. Naši požigajo in plenijo, kamor stopijo.

11. julij, sobota. Ob štirih je budnica. Od sinoči je vse mirno. Doslej imamo šest ranjenih. V naglici pospravimo menažo, ki so nam to razdelili na precej izpostavljenem mestu, a ne kaže, da bi bili v bližini sovražniki, nihče ne strelja. Okrog 7.30 se premaknemo, da bi zasedli koto. Takoj začne streljanje. Napredujemo pod ognjenim zaveso za ce... (v tem trenutku, 11. julija okrog 8. ure, mi je med pisanjem celada rešila glavo. Kroglja je zadel kamen v steni nad menoj, padel je na mojo celado in se razletel na kose. Drobci so zadeli to knjižico, me ranili v roke in koleno, tu je udarec dobro viden, mojega tovariša pa v nogo in obraz)... no težkih izgub. Okrog treh moramo prenehati s prodorom, pa tudi položajev ne moremo obdržati. Dobimo ukaz za umik. Umikamo se proti vasi, nepretrgan sovražnikov ogenj nas zasleduje. Zabarikadiramo se v hiše in se pripravimo na obrambo. Imamo približno 30 ranjenih in štiri ali pet mrtvih. V mraku pridejo okrepitve. Kilometer od nas je bilo napadenih okrog 200 četnikov in 250 vojakov iz 2. bataljona. Ranjena sta dva vojaka in četnik. Ti nam povedo, da se pred nekaj urami sovražniki napadli v bližini avtocestno, ki ju je spremljalo 24 mož. Obe vozili sta zgoreli, 12 mož je padlo, 12 je bilo pa ujetih. Nameravali so nam pripeljati vodo, odpeljali pa bi ranjence. Ne pretiravam, če trdim, da me je v tem dnevu vsaj petdesetkrat opazila smrt. Predvidevamo, da bomo ostali v tem položaju več dni. Jemo enkrat na dan.

12. julij, nedelja. Ksancia. Avtomobili in moštvo, ki je prišlo sinoči, poskušajo odpeljati trupla in ranjence, toda te nameri se morajo odpovedati. Cim se kampanji premaknejo, se jih vazeje ogenj iz pušk in mitraljezov. Ves dan streljajo na siceršnega, ki se pojavl na cesti ali kjerkoli. Vsakršen izhod iz hiš nam je preprečen. Okrog 18.30 zvemo, da prihaja iz Bosanskega Grahova 2. bataljon. Približno ob 19. pridejo v vas prve izvidnice. Tudi te so bile napadene, imajo dva mrtva in enega ranjenega vojaka. Med padlimi je vodnik Casali* iz Ravenne. Nad nami kroži letalo, odvrlo je neko sporočilo. 2. bataljon se je utrdil izven vasi.

nama

- hladilniki za avtomobil ali camp
- čolni — dvosedalni, kajak
- maske in plavuti za podvodni ribolov
- puške in oblačila za podvodni ribolov
- plastični bazeni za otroke
- plastični čolni, obroči, žoge, blazine za otroke
- badminton
- garniture za namizni tenis: loparčki, mrežice, žogice
- slamniki: moški, ženski in otroški
- plastični sandali za plažo in kopalni copati

VELIKA IZBIRA. KVALITETNO DOMACE IN UVOŽENO
BLAGO

10% POPUST PRI PLAČILU ZA DEVIZE

LJUBLJANA

ZNANOST OSVAJA VESOLJE

Od kar živi človek na zemlji, išče in razmišlja. Vsa zgodovina potrjuje to. Njegovo obzorje se vedno bolj širi. Kaldejci (Babilonci) so bili trdno prepričani, da je Kaldeja središče sveta. Kitajska se je imenovala »kraljestvo sredine«. Stari astronomi so bili prepričani, da je naša zemlja središče vesolja in da se sonce vrti okrog naše oble.

Človek išče, zato se je podal na morje. Fenicijski so obpluli Afriko, Krištof Kolumb je slišal za bajeslovno deželo Indijo. Iskal jo je na zahodu — odkril je Ameriko, novi svet. Magellan, Portugalec v službi španskih vladarjev, je obplul zemljo, dokazati je hotel, da je okrogla.

Pred 180 leti je angleški pomorščak James Cook odkril Avstralijo, kartografiral je del vzhodne obale. Avstralija ni bila več neznana dežela — terra incognita. Postala je peti, najmlajši kontinent.

V 19. stoletju je prišla na vrsto Afrika, drzni raziskovalci so ugotovili izvir Nila, Konga, največjih afriških rek. Izginile so bele lise. Pozneje so potegnili železnice. Danes lahko potujete brez težav iz Kaira v Capetown, prav na jug črnega kontinenta.

V dvajsetem stoletju proučujejo znanstveniki Antarktiko, ledeni kontinent na južnem tečaju. Nekega dne bo postal važno križpotje letalskih prog. Zdaj je še vedno ledena plošča brez vrednosti. Kopanje rud še ni rentabilno. Toda nekega dne...

Tudi Aljaska je bila pred sto leti še ameriška ledenica. Rusi so jo prodali za skromen denar. In vendar bo tu že čez eno generacijo milijon ljudi.

Politični obzornik

Vsa znanost išče rešitve, medicina, fizika, kemija. Ekonomisti razvijajo nove teorije. Njihova slika ni najbolj rožnata. Prebivalstvo sveta se podvoji vsakih trideset let. Na zemlji je približno 3 milijarde trideset milijonov ljudi. Leta 2000 bo živelo na našem planetu že 7,4 milijarde ljudi. Niti dvajset let zatem bo število ljudi naraslo že na 10 milijard!

Zdaj gledamo na svet skozi politična očala. Kmalu bo prišel čas, ko bomo gledali skozi prizmo ekonomije. V srednjem veku je človeku določala pogled na svet in oblikovala njegov nazor cerkev.

Tak je naš razvoj.

Človeštvo bo moralo vse bolj misliti na svojo bodočnost, čas bo zares postal zlato. Leta 2000 bo živela več kot polovica ljudi v Aziji, 860 milijonov jih bo v Afriki. Ti dve celini sta najmanj primerni za take množice. Prebivalstvo Latinske Amerike bo naraslo od 212 milijonov v letu 1960 na 570 milijonov!

Ekonomisti napovedujejo, da bo človeštvo doživelo veliko krizo okrog leta 1980. Zakaj? Proizvodnja hrane ne narašča v istem tempu kot prebivalstvo. Večji del indijskega prebivalstva je že zdaj podhranjen. Če bi Indijci dobili na dan 2300 kalorij hrane, bi ostalo kar 48 milijonov ljudi brez kruha!

Države, ki so nekdanje izvažale žito, ga morajo sedaj uvažati. Nerazvite dežele — ameriški politiki jim pravijo tudi tretji svet — so do zadnje svetovne vojne izvažale žito. Od 1. 1950 dalje ga morajo uvažati. Ta uvoz bo znašal letos 30 milijonov ton žita!

Med uvozniki so take države kot Sovjetska zveza, Kitajska, Indija, Indonezija. Med velikimi azijskimi deželami je edino Japonska rešila vprašanje hrane. Zdaj ne uvažava več žita. Upoštevati pa moramo, da je riba standardna hrana Japoncev in da so vode okrog japonskih otokov zelo bogate na ribah. Tu se mešajo hladni in topli morski tokovi.

Ko so začeli v Sovjetski zvezi s poletji v vesolje, so bili po svetu prepričani, da so ti podvigi prestižnega in strateškega značaja. Zdaj ko so obrisi razvoja človeštva na našem planetu bolj jasni, je očito, da gre za iskanje zgodovinskih rešitev.

Razvijajoča se tehnika bo odprla človeštvu nove perspektive. Izkoriščanje sončne energije, notranjih sil naše zemlje, sedimentov na dnu oceanov itd. — vse to zagotavlja še dolgo časa mirno perspektivo.

Ko je Kolumb leta 1492 odkril novi svet — Ameriko — ni mogel še nihče točneje oceniti, kaj to pomeni. Pisali so: papeževa avtoriteta bo zdaj omajana.

V letih 1519—22 je odprava Magellana obplula zemljo, dokazala je, da je zemlja okrogla. To je bil nov triumf znanosti, naši pojmi o planetu, na katerem živimo, so postali jasnejši, določnejši.

Približno 470 let po Kolumbu je izvedel sovjetski kozmonavt Gagarin prvi polet v vesolje, obkrožil je zemljo. Rodil se je Kolumb vesolja, so pisali sovjetski listi.

Kozmonavti so uperili pogled v vesolje. Vse večji del znanstvenega aparata Združenih držav, Sovjetske zveze je osredotočen zdaj na osvajanje vesolja. Človeštvu se odpirajo nove perspektive, o katerih lahko samo sanja.

V dveh, treh letih bo človeška posadka pristala na Mesecu. Človek bo stopil na tla planeta, o katerem je imel nekdanji, in ima še danes, tako nejasne, lahko bi rekli celo čudne pojme. Premagal bo tako imenovano psihološko bariero, izgubil bo prirojeni strah pred kozmičnimi prostranstvi.

Vendar ne smemo pretiravati: na zemlji je še toliko problemov. Človeštvu še vedno groze vojne nevarnosti, Indijo ogroža lakota, Afrika nima rešenih mejnih vprašanj, razdelitev dobrin je umetna in predpostavlja ene dežele na škodo drugih. Ne le to, naša medicina še ni rešila tako preprostih stvari kot so nalezljive bolezni. Rak zahteva vsako leto več človeških žrtv. Nihče ne ve, kakšne bolezni bodo razsajale na višji stopnji naše civilizacije. Kljub vsemu napredku je problemov več, ne pa manj.

Vendar, naš razvoj je vse hitrejši. To, kar se je prej zgodilo v desetih letih, za to je zdaj potrebno eno samo leto. Dogodki se prehitujejo, komaj jih beležimo. Le še velike senzacije vzbude pozornost, koliko pa je drobnih znanstvenih ugotovitev.

Človek išče na vseh področjih. Zdaj je osredotočil svojo pozornost na osvajanje vesolja. Kozmos — to je magična beseda, ki nas zanese daleč.

Kaj pa človek, krona stvarstva? Pri vseh uspehih je še vedno tako majhen. Kajti tehnika gre hitreje naprej kot pa človeška družba. Ta prepad bo vedno večji. M. O.

Tekstilna tovarna
»SVILANIT«
KAMNIK
KRAVATA SVILANIT
je pojem elegancije

Knjiga, ki priča in opozarja

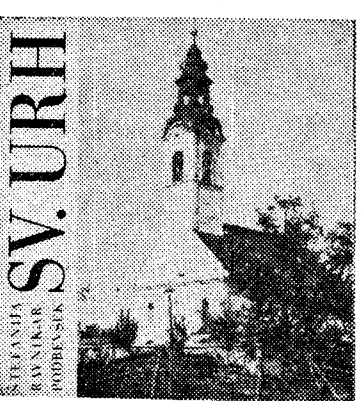
NAŠE VRSTE SE REDČIJO

»Ti, ki mimo greš, povej Spartancem, da si videl, kako ležimo tukaj mi, ki smo se pokoravali svetim zakonom domovine« — tako je Cicero prevedel Simonidov napis na nagrobnem spomeniku Spartanem, padlim v Termopilah. Tisočletja so minila, podobna misel pa naj bi se vsaj utrla v notranjosti vsakega slovenskega rodoljuba, ki je ali bo prišel na grič, v park in nekdanjo cerkev blizu Ljubljane: na Svetega Urha. In še navedek iz Svetega pisma: »Ljubi svojega bližnjega, kakor samega sebe«.

Oba povzetka sem izbral zaradi tega, ker je na Slovenskem — pa tudi v tujini — veliko, veliko ljudi, ki si silovito prizadevajo, da bi bila medvojna grozodejstva pozabljena, da bi izginila v nepovrat. Vsaka vojna prinaša zlo, minula morija pa je bila za nas še neizrekljivo hujša: proti malemu, komaj uveljavljajočemu se narodu v evropskem prostoru sta se zagnala dva fašistična okupatorja; njima se je udinjal izdajalec lastnega naroda, vaški stražar, belogardist, domobranec. In prav v teh različicah izdajalstva je hudost pošastnih bratormornih dejanj.

Od kod so prišli in kam so odšli? Se bo najprej vprašal zlasti naš mladi človek. Vzgljajmo na njih strahotno sfanatizirani »apostoli« predvojnega katoliškega akcije, ki jim je bila zagrnjena, divja protikomunistična dejavnost v cerkvi in zunaj nje najbolj pomembna opravila. Učenci so postali vzorni izpolnjevalci pobud velikega dela duhovščine: ne da bi premislili, so za »ohranitev« katoliške vere na Slovenskem dobesedno drobil glave svojim lastnim bratom, zvečne smiselnosti Osvobodilne fronte. Pri tem »odpravljanju komunistične (beri osvobodilne) misli« so bili srednjeveško kruti, grozljivi, nepovoljni, s črkami Sv. pisma že zdavnaj niso imeli nobenega stika; kvečjemu z bližnjim župniščem so se povežali; od tod so dobivali molitvenike, križce in podobne posvečene pomagala, ki so jih potlej v okrvavljeni roki molieli pred žrtvami, češ: priznaj, da

si delal za OF, da si komunist. In kam so odšli? Veliko jih ni moglo več pobegniti; nobena domovina jih ni priznala in jih tudi ne bo; kolikor nam je znano, se jih celo marsikateri njih zastir navdihovalec ne spominja rad, javno, to je v molitnici, pa so že davno odpravljeni. Nekaj pa jih je tujina le prežala; ves svetovni jus jih uvršča med vojne zločince. Pravilo, da se tudi v tujini razločujejo: baje se zadnje čase tako imenovani zapeljanci čedalje bolj odmikajo od njihovih nekdanj okrvavljenih, pa nikdar obrisanih rok.

Te misli naj bi bile uved v presojanje velike knjige Stefanija Ravnikar-Podbevške »Sv. Urh«. Junija je pri zavodu Borec izšla v sedem tisoč izvodih, kar pove, da je založba pristihnila posebej se željam mnogih bralcev, ki se hočejo seznaniti z vsemi platmi narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem. In navsezadnje naj naravnost zapišem: v pričevanju nadvse pomembnih, daleč v prihodnost segajočih dogodkih smo kar je moč skromni, komajda zaznavni, vsem ko na primer štirinajstletnik z religioznimi inspiracijami izhaja v več kot sto tisoč izvodih! »Sv. Urh« ima 612 strani tekočega besedila, 370 slik in imensko kazalo. Iz tega izhaja, da je zajetna knjiga, da je obsežno delo, ki se ga je avtorica lotila že pred več kot dvajsetimi leti. Priznati li moramo, da je bila sila vztrajna in prizadevna pri zbiranju gradiva, pri pisanju pa preprosta, razumljiva, tehtna, pa vendarle srčno topla. Njena kronika je namreč skoraj od začetka do konca nenehno prelivala krič, ki je poslasto zvenenje orožja klerofašističnih klavcev in cerkvenih zvonov. Že kmalu potem, ko Podbevška pove, kako se je

razvijalo delavsko gibanje v predvojni poljski in dobrujski občini, kdo je šel v bitke zoper izkoriščevalce, kdo pa je sklepal zveze s partizani, kako se je začela okupacija v teh vaseh in na kak odpor je naletela, prehaja »Sv. Urh« v presunljivo, napeto berilo, ki ga s težavo prekinjamo.

Komaj domisljiva resničnost tedanjosti je globoko poveže s posameznimi žrtvami, bilo jih je nekaj sto, ko jih okupatorjevi hlapi prepejavajo na Sv. Urha oziroma v bližnje gozdove, kjer jih zverinsko mučijo in pobijajo, nato pa po več hkrati mečejo v jame. Preden jih izmakajo, jim odvzamejo človeško podobnost, jih v urhovski cerkvi (pa tudi v kakli bližnji) prisiljujejo, da bi se spovedali. V spovednici poleg duhovnika sedi morilec in si zapisuje izjave spovedancev. Taisti zapisovalce bo zdaj pristopil k obhajilni misli za umore rojakov se mu namreč po škofovih napotilih ni treba spovedati, potlej pa odvzame lastnega rojaka, ki večkrat sploh ni bil kriv, za kar so ga obtoževali, pred bližnjo svežo izkopano jamo, kjer mu bo pokazal še »čudežni« križec za »večno zveličanje«, nato pa mu s strelom in puškinim kopitom zdrobit glavo. In da bi bila resničnost izza 23. in 22. let še bližja, nam na mnogih fotografijah urhovskih žrtv znova obtiči v spominu: bili so, pa so umrli za naš boljši jutrišnji dan.

No, med slikovnim gradivom je nemalo podob mučiteljev, morilcev, vojaških kuratorov in plačilnih seznamov, kar več kot zgovorno priča, da se izdajalci na Sv. Urhu niso borili zgolj zato, da bi ubranili vero pred »brezverskim« komunizmom, marveč tudi zategadelj, ker jih je okupator redno, mesečno plačeval. V svetopisemskem izrazoslovju bi rekli, da so dobivali Judežve srebrnike.

»Sv. Urh« ne gre presojati po kakršnihkoli literarnih plateh ali ambicijah. Skozi njegove črke in besede prehaja v bralca, ki sta mu pri srcu domovina in človečnost, nevsiljena podoba pobitih slovenskih ljudi na drobnem kosu zemlje v okolič Ljubljane, hkrati pa se razrašča v njem grozljivost pred pošastmi, ki so jih matere rodile tako kot vse nas: da bi ostali ljudje. V tem je dragocena pričujočnost knjige tovarniške Podbevške, pa čeprav je izšla šele po dvajsetih letih. Pa tudi opozorilo.

F. V.

V spomin pesniki iz Vidma

Pri Vidmu ob Ščavnici v gornjeradganski občini so v okviru praznovanja 200. obletnice šolstva na tem območju odkrili spominsko ploščo učiteljem in pesnikom Kristini Sulerjevi, ki je to učiteljevala od leta 1901 do 1929. Bila je vseskozi napredna Slovenka. Pisala je tudi pesmi in tako širila slovensko zavest. Ob odkritju spominske plošče — odkril jo je Ivan Kreft, njen osebni prijatelj — so recitirali njene pesmi. F. K.

Potujoča razstava v Rušah

Minuli teden je obiskala Ruše potujoča razstava, ki jo organizirata glavni odbor GO SZDL Slovenije in republiški odbor ZZZB NOV. Razstava o NOB in razvoju JLA je posvečena 25. obletnici vstaje.

V ruški glasbeni šoli je bilo razstavljenih 320 zanimivih večjih fotografij, ki doslej še niso bile objavljene in prikazujejo razen dogodkov iz NOB še razvoj posameznih krajev in sodelovanje naše armade pri graditvi socializma.

Razstava je bila odprta ves dan. Zvečer so predvajali dokumentarne filme o NOB. sp

BORCEM NOTRANJSKEGA ODREDA!

Iniciativni odbor borcev Notranjskega odreda prosi vse borce Notranjskega odreda, da pošljejo svoje naslove na občinski odbor ZZZB NOV Cerknica.

INICIATIVNI ODBOR BORCEV
NOTRANJSKEGA ODREDA

Pravni nasveti

Pogoji za invalidski dodatek

K. Marija, Orlica, p. Ribnica na Pohorju — V našem časopisu ste brali, da imajo pravico do invalidskega dodatka vojaški vojni invalidi od I. do V. skupine ne glede na starost in pridobitno sposobnost, ter drugi vojaški vojni invalidi ter uveljavljeni družinski invalidi, ki so stari več kot 55 let (moški) in 50 let (ženske). Vprašali ste pri invalidskem referentu na vaši občini, če odmerjajo invalidski dodatek po tem navodilu, pa vam je pojasnil, da mu niso znani kaksi novi predpisi in da nima novih navodil. Po njegovem še vedno veljajo stari predpisi, da mora biti

moški star 65 let, ženska pa 55 let. Zato prosite za pojasnilo, ali gre za pomoto v časopisu ali pa občinski referenti za invalidske zadeve nimajo pravih navodil.

Ob objavi v našem časopisu je očito prišlo do tiskovne napake in se glede starostnih pogojev za invalidski dodatek ni ničesar spremenilo. Tako ima vaš invalidski referent povsem prav. Da ne bo nejasnosti citiramo celoten čl. 27 zakona o vojaških vojni invalidih, objavljen v 49. številu

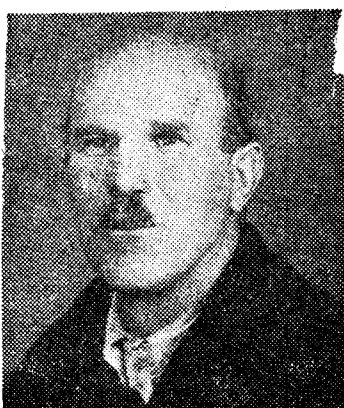
ki zveznega uradnega lista za leto 1965. Takole se glasi:

Pravico do invalidskega dodatka imajo vojaški vojni invalidi od I. do V. skupine, ne glede na starost in pridobitno sposobnost, ter drugi vojaški vojni invalidi in uveljavljeni družinski invalidi, ki so stari več kot 65 let (moški) oziroma več kot 55 let (ženske) ali so popolnoma pridobitno nezmogni — dokler traja nezmognost, če izpolnjujejo tele pogoje: da niso v delovnem razmerju; da ne opravljajo samostojne poklicne oziroma gospodarske dejavnosti; da ne dobivajo starostne, invalidske ali družinske pokojnine, ki bi bila enaka zneskom iz prvega odstavka 30. člena tega zakona ali večji od njih; da sami, niti določeni člani nji-

hove družine nimajo skupnega osebnega dohodka od kmetijske dejavnosti, ki bi presegal 5500 dinarjev mesečno na družinskega člana. Otroci, ki uživajo družinsko invalidnino, imajo pravico do invalidskega dodatka, če izpolnjujejo pogoje iz 1. do 4. točke prvega odstavka tega člena, poleg tega pa glede starosti in šolanja izpolnjujejo pogoje iz predpisa o otroškem dodatku.

Vdova vojaškega vojnega invalida, ki je imel do smrti pravico do dodatka za postrežbo in tujo pomoč, ima pravico do invalidskega dodatka, ko dopolni starost 45 let, če izpolnjuje pogoje iz 1. do 4. točke prvega odstavka tega člena.

To je točno. In toliko v pojasnilu, da ne bo pomot.

TUMLJETOV OČE

V četrtek, 14. julija nas je za vedno zapustil Jože Popit-Tumljeto oče iz Zibers. Ze v prvih dnevih italijanske okupacije je trdno stal ob strani narodnoosvobodilnem boju. Sam je izbral tabor za partizane v svojem gozdu. Zato so mu beli zažgali hišo, v kateri je zgorel tudi njegov starejši sin; njega in ostalo družino so pregnali na Rab Po kapitulaciji Italije se je vrnil in s pridom uporabljal izkušnje rusk revolucije. V Rusiji je bil namre kot ujetnik.

Slava njegovemu spominu.

Milki Usar v spomin

Milke Usar-Morane ni več med nami. Saj ni imela niti 45 let, ko je omahnila v prezgodnjem — mnogo prezgodnjem — izkopani grob.

Med vojaškimi vojnimi invalidi jih je verjetno le malo, ki je niso poznali, saj se je dolga leta ukvarjala s financami glavnega odbora ZZZB v Ljubljani. Njena življenjska pot se bistveno ne razlikuje od iste, ki so jo prehodili nešteti borci. Pred vojno je bila delavka, zato se je kmalu po fašistični okupaciji Ljubljane, kjer je živela, vključila v aktivno delo v OF. Po zlomu Italije je šla v partizane v Ljubljansko brigado, pozneje je bila v X. NOB a nazadnje v IV. operativni coni. Iz vojne se je vrnila kot vojaški vojni invalidka. V invalidskem domu v Ljubljani je obiskovala politično administrativno-financijski tečaj, pozneje pa še tečaj za vodstvo luterije v Beogradu. Nato je bila vsa leta, do svoje upokojitve leta 1963, zaposlena pri invalidski organizaciji, najprej pri luteriji, nato pa pri glavnem odboru ZZZB. Vsa ta časa je bila zelo delavna in aktivna tudi v osnovnih organizacijah ZZZB. Bila je dobra tovarišica in vestna delavka — a zdaj je ni več. Pokrila jo je domača zemlja, za katero se je borila, a nam bo nanjo ostal trajen spomin. V. M.

OBJAVA

Komisija za zgodovinsko dejavnost pri Zvezi združenj borcev NOV občine Ljubljana-Siška pripravlja izdajo Kronike NOB za območje svoje občine. Pri urejanju gradiva za to kroniko smo ugotovili, da nimamo nobenih podatkov o tovarših, ki so padli kot talci dne 31. decembra 1943 v gramozni jami v Medvodah. Tega dne so bili na tem mestu ustreljeni:

NIKOLAJ BLAZNIK, Kopališka 13, Skofja Loka
OTO BUKOVNIK, Begunje 33, Radovljica
FRANC GRIL, Sv. Miklavž pri Kresnicah 69, Litija
VLADIMIR JAMNIK, Pungart pri Skofji Loki
MATEJ VOJARIČ, Reskiški otok, Krki
JOŽE CELAR, Breg pri Predvorju Kranj
JOŽE MEGUŠAR, Kalise 10, Skofja Loka
RUDOLF CEJMAN, Sarajevo
IVAN KOSIR, Releje pri Kočevju
ALJOJZ SMID, Seice 65, Skofja Loka
FRANC FLORJANČIČ, Suha 1, Predoslje, Kranj
ANTON DOLINSEK, Podgorica št. 5
ALJOJZ KATNIK, Vrobita 65, pri Novi Gorici
MATIJA KOTAR, Smartno pri Litiji 27
VIKTOR KOFOL, Ravne 73, Nova Gorica
ANTON OKORN, Kokrica 64, Predoslje, Kranj
JULES PUYDEBIS, roj. Lyon, Francija
MIHAEL SKVARČA, Cerklona 80
ANTON SVOLŠAK, Suha 51, Skofja Loka
ANTON CERKOVNIK, Kamne 30, Bohinjska Bistrica
ANTON MEGLIČ, Lom 10, Sv. Katarina pri Trzinu
IVAN KONJAR, vsek 21 pri Moravčah

Prosimo njihove svoje, znanice in prijatelje, da nam sporoče vse, kar bi vedeli o njihovem življenju in delu v NOB. Podatke pošljite na naslov:

Zveza združenj borcev NOV
občine Ljubljana-Siška
Celovška 121/IV.

EWEN MONTAGU

MOŽ, KI GA NI BILO

X. POGLAVJE

KAPETAN MARTIN PRIDE V ŠPANIJO

3. maja smo dobili sporočilo od pomorskega atašea v Madridu. Vicekonzul v Huelvi ga je bil obvestil, da je neki ribič našel v bližini obale truplo nekega kapetana Martina od mornariških strelcev. To se je bilo zgodilo 30. aprila. Truplo so predali vicekonzulu in drugega dne so ga pokopali z vsemi vojaškimi častmi na pokopališču v Huelvi. Na pogreb so prišli tudi predstavniki španskih civilnih in vojaških oblasti.

Niti besedice o črni aktovki niti o kakršnihkoli uradnih dokumentih ni bilo v atašeevi brzojavki.

Potem sta admiraliteta in pomorski ataše izmenjala vrsto sporočil. Če naj bi bili dokumenti takšni, kakršni so bili videti, potem je nekaj popolnoma razumljivega, da bi štab kombiniranih operacij ob novici o smrti kapetana Martina ugotovil, da je izginil tudi strogo zaupni dokument. Igro je bilo treba nadaljevati in zdaj je bilo prav tako važno, da bi šlo vse v redu kot prej, ko smo pripravljali operacijo »Meso za pasjeto«. V skladu z našimi zamisli bi potem seveda prišlo do pogovora s sirom Archibaldom Nyejem, pri čemer bi seveda odkrili, kako grozotno pomembne strateške podatke je nehote »izdal«. Potemtakem bi morali poslati pomorskemu atašeu čim več orzojavk, v katerih bi zahtevali, naj se za vsako ceno polasti dokumentov, vendar naj pri tem pazi, da ne bi kazal prevelikega vznemirjenja. Zakaj potem bi Španci utegnili postati pozorni na pomembnost dokumentov, zaradi česar bi jih seveda odprli ali pa »založili«.

Ukrepati je bilo torej treba, kot da bi bila vsa zadeva resnična. V tem smislu smo tudi sestavljali sporočila za pomorskega atašea v Madridu.

Začeli smo z brzojavko 4. maja. V njej smo povedali, da je kapetan Martin imel pri sebi nekaj strogo zaupnih in pomembnih dokumentov. Prosil smo pomorskega atašea, naj uradno zahteva izročitev. Če jih ne bi dobil, potem bi moral zelo previdno poizvedovati v Huelvi, ali je dokumente vrglo na obalo in kaj se je v tem primeru zgodilo z njimi.

NEMSKA »KATJUSA« NA BOJIŠČU PRI SALERNU JUŽNO OD NEAPLJA. PETA AMERIŠKA ARMADA POD POVELJSTVOM GENERALA CLARKA SE JE IZKRČALA V SALERNU 8. SEPTEMBRA 1943. TOREJ ISTEGA DNE, KO JE POVELJNIK ZAVEZNIŠKIH SIL GENERAL EISENHOWER ZAHTEVAL OD ITALIJANSKE VLADE, NAJ NAZNANI DOGOVORJENO PREMIRJE

Če bi dobil dokumente, naj bi poslal brzojavko direktorju mornariške obveščevalne službe — »Osebo«. Ovojnic ne bi smel odpreti, temveč jih le čimprej vrniti.

Sledila je druga brzojavka, v kateri so bila dodatna pojasnila: kapetan Martin je imel pri sebi tri silno pomembna pisma, ki so bržkone bila v črni aktovki, na kateri je bil kraljevski grb. Se enkrat smo mu poročili, naj nikar ne pritegne pozornosti Špancev.

V odgovoru na prvo brzojavko nam je pomorski ataše sporočil, kar je bil zvedel od španskega ministrstva za mornarico, kateremu je poslal strogo uradno zahtevo: dokumente je posredovala »mornariška služba« in bodo prišli v Madrid po kanalih španskega mornariškega štaba v Cadixu. To naj bi trajalo nekaj dni. Ataše je bil razen tega zvedel, da vicekonzul v Huelvi ni bil mogel videti ne aktovke ne dokumentov.

Potem nam je 13. maja ataše sporočil, da mu je načelnik španskega mornariškega štaba v odsotnosti ministra za mornarico predal stvari kapetana Martina, med katerimi je bila tudi črna aktovka. Ta je bila odprta, v njeni ključavnici je bil ključ.

Načelnik štaba je bil izjavil, da je »vse v njej« in pomorski ataše se mu je zahvalil. Imel je zelo jasn občutek, da načelnik mornariškega štaba nekaj ve o vsebini pisma. Seveda ni mogel pričakovati, da bo mož to pokazal. Nam ni bilo od tega, da bi preizkušali načelnikovo poštenost. Toda če je on vedel za vsebino dokumentov, potem so morali biti tudi drugi na tekočem.

Vse je šlo kot namazano. Naslednja atašeeva brzojavka je le podkrepila naš optimizem. Španski minister za mornarico je sam omenil dokumente, ko se je bil v soboto, 15. maja, srečal z našim pomorskim atašejem. Kazno je bilo, da je v Valenciji, kjer se je mudil, zvedel, da so dokumenti prišli v Madrid. Takoj je zahteval od načelnika mornariškega štaba, naj jih nemudoma preda. Tako je bil ukrepal, ker se je bal, da bi kdo utegnil zlorabiti podatke, ki so bili v dokumentih, kar bi lahko imelo hude posledice.

Toda ministru za mornarico pred odhodom iz Madrida ni nihče povedal nič takšnega, kar bi opravičevalo njegovo zaskrbljenost glede dokumentov. Zato smo bili prepričani, da je nekdo odprl pisma.

Potemtakem smo lahko vedeli, da je vsaj en Španec vedel za skrivnost, ki jo je ali jo še bo predal Nemcem.

Sele po vojni smo zvedeli, kako tesno je bilo sodelovanje med Španci in Nemci na tem področju.

Medtem so nam previdne preiskave v Huelvi razkrile dogodke v vseh podrobnostih. Iz popolnoma zanesljivega vira smo zvedeli, da je »neki ribič opazil plavajoč predmet in poklical na pomoč barko, ki ga je potegnila na krov«. Predmet — to se pravi truplo kapetana Martina — so izkrcali na najbližji obali in ga predali častniku, ki je ravno takrat uril pehotni oddelek.

Prihodnjič nadaljevanje

V Begunjah na Gorenjskem živi z družino invalidski upokojenec, prej pa učitelj France Spelič. Rodil se je kot tretji otrok revne dninarke družine pred 39 leti v Smastru pri Dobrniču na Dolenjskem. Vas je izrazilo dninarska, saj so se njeni prebivalci pred drugo svetovno vojno preživljali v glavnem z dninami pri bogatih okoliških kmetih. Ti so v okolici Smastra imeli precejšnje vinograde. Usoda tega kmečkega proletariata, ki je živel v revnih krajih kot najemnik-dninar, je bila na las podobna usodi nekdanjih haloških viničarjev.

Z dnine sta Francetova starša prinašala svojim trem

čela vsa Speličeva družina sodelovali s prvimi dolenjskimi partizani. Sam France se je pridružil partizanom 19. maja 1942 in sicer Dolenjskemu odredu na Ostrem vrhu. Takrat še ni bil star niti petnajst let. Ko je bila ustanovljena Gubčeva brigada, je prišel France vanjo, postal je mitraljezec in se udeležil napada na belogardistično postojanko v Ajdovcu. Nato se je udeležil napada na Dob, bojov na Trebelnem in Sv. Križu pri Litiji. Posebno se je kot mitraljezec odlikoval v Jelenovem žlebu. Ko je 8. septembra 1943 kapitulirala Italija, je postal vodnik. Z njegovim vodom so ga poslali v VOS. Kot tak je spremljal slo-

brat Janez je padel kot bataljonski komandant v Levstikovi brigadi med novembrsko nemško ofenzivo leta 1943. Oče in mati pa sta zaradi sodelovanja s partizani morala pobegniti pred belogardisti na osvobodeno ozemlje v Belo krajino. Od tam so ju pred koncem vojne z letalom prepeljali v Italijo. Vrnila sta se šele po osvoboditvi.

Veliko, nepopravljivo krivico so mu zaradi nerazumevanja napravili nekateri njegovi bivši soborci. Ko je zbolel zaradi posledic ran, so ga namreč pustili brez vsakršne pomoči. Z ženinjo plačo, ki je takrat znašala le 9000 dinarjev, je moral vzdrževati štiričlansko družino in ženinina sina, ki je hodil na učiteljske. Kasneje so mu to krivico popravili in mu omogočili s finančnimi

Ni še bil star petnajst let

lačnim kljunom ostanke trdega in črnega kruha, ki so ga dajali bogati kmetje svojim delavcem, odpadke pa metali svinjam. V zimskem času pa so pri Speličevih le sanjali o kruhu. Stanovali so v lesenem vinskem hramu, brez lesenega poda, kar na sphani zemlji. Pozimi so zato pošteno prezebali. V poletnih mesecih je Speličev oče delal v kočevskih gozdovih kot gozdni delavec, mati pa se je od zore do mraka ubijala po tujih njivah. Tudi France je moral komaj sedemleten za pastirja. Gospodar mu ni dal za zvezke, zato je šolske naloge moral večkrat pisati na papirnate vrečke. Tudi katehet in nekateri učitelji na takratni osnovni šoli v Dobrniču so s krivicami grenili že tako težko Francetovo mladost. Nekoč gospodar zaradi nujnih kmečkih del Franceta ni poslal dlje kot štirinajst dni v šolo. Učiteljica je zato Franceta, ko je znova prišel k pouku, poklicala na oder, mu stisnila glavo med noge in ga začela z vso silo pretepsti s palico po zadnji plati. Učiteljica ni vedela, kaj je gospodar in kaj ubog pastirček.

Ob kapitulaciji stare Jugoslavije in fašistični okupaciji se je France vrnil domov v Smastr. Novembra 1941 pa je pri-

vensko delegacijo v Jajce na II. zasedanje AVNOJ, po vrnitvi pa se je pridružil znova Gubčevi brigadi. Februarja 1944 je bil ob napadu na domobransko postojanko na Trški gori huje ranjen skozi nogo, glavo in zraven hrbtenice. Zdravil se je v bolnišnici v Žužemberku do osvoboditve, potem pa v vojaški bolnišnici v Ljubljani do oktobra 1945.

Ugotovili so, da je 60-odstotni invalid in ga demobilizirali kot stalno nesposobnega za vojaško službo. Poslali so ga na Ministrstvo za notranje zadeve LR Slovenije. Služil je v milici, končal oficirsko šolo in postal predavatelj v šoli milice v Begunjah. Potem je hodil na ljubljansko učiteljsko in ga uspešno končal. Leta 1952 je začel poučevati na begunjski osnovni šoli.

Toda 1953 se mu je stara rana znova odprla. Invalidska komisija ga je spoznala za 100-odstotnega invalida in ga zaradi tega predlagala za stalno upokojevec. Tako se je moral odpovedati učiteljevanju.

Ze v začetku sem omenil, da je vsa Speličeva družina sodelovala z NOB. Francetov

ter gmotnimi sredstvi graditi stanovanjsko hišo.

S Francetom se kot prijatelja in bivša partizana zelo dobro razumeva. Samo zato mi je uspelo od njega dobiti te skromne podatke in jih tako iztrgati pozabi, vložiti v pisan mozaik usod naših ljudi v velikem boju za socializem.

Karel Zorko

Protesti proti ZR Nemčiji

Val protestov proti stališču vlade Zvezne republike Nemčije, ki odklanja razgovore o odškodnini jugoslovanskim žrtvam nacizma, se naglo širi po domovini. Poglejmo, kaj so zapisali borci iz občine Ormož:

»Člani Zveze združenj borcev občine Ormož, zbrani na proslavi dneva borca in petindvajsete obletnice oboroženega upora jugoslovanskih narodov, ogroženo protestiramo! Proti sklepu ZR Nemčije, ki odklanja razgovore o vojni odškodnini. Tako stališče je ogrožilo vse naše občane, ki se zavedajo, da so prav narodi Jugoslavije okusili najhujša preganjanja in nečloveško ravnanje v času okupacije. Tudi naša občina je pla-

čala visok krvni davek. Umrlo je 251 oseb, 179 pa jih je bilo v raznih koncentracijskih taboriščih. Upravičeno pričakujemo, da bo naša vlada podvzela vse ukrepe, da bi se našim zahtevam čimprej ugodilo.«

Združenje borcev NOV iz Velike Nedelje je zapisalo naslednjo resolucijo:

»Protestiramo proti vladi ZR Nemčije zaradi odlaganja plačila vojne odškodnine naši državi. Na področju našega združenja je padlo med NOB 13 borcev, dva sta bila ustreljena kot talca, 81 ljudi je padlo kot žrtev vojne, 20 jih je bilo izseljenih in čez 30 interniranih. Smatramo, da lahko v imenu padlih žrtev zahtevamo odškod-

nino, do katere imamo isto pravico kot druge države, katerim je ZR Nemčija vojno odškodnino priznala.«

ZIVILSKI KOMBINAT

»INTES« Maribor

proizvaja in svojim cenjenim odjemalcem priporoča kvalitetne izdelke mlinov, tovarne testenin, pekarni in slaščičarn, s trdnim zagotovitvijo, da bodo tudi v prihodnje z največjo prizadevnostjo oskrboval tržišče s svojimi izdelki. Zadovoljstvo potrošnika bo našemu kolektivu najlepše priznanje.

Priporoča se Živilski kombinat »INTES«, MARIBOR

Virštanjski upornik

V povaljani blatnosivi obleki se je vračal Bahov Janez proti Virštanju. S sklonjeno glavo je krevsal ob potočku, roko je tiščal za jermen na puški, ki je ni zavrgel, kot so storili mnogi kraljevi vojaki. Zdal in zdaj je stresel z glavo in si godrnjavo dopovedoval: »Tako ne more biti. Niti prasnili nismo, pa je že vsega konec: kralja in države. Tako ne more ostati.«

Obstal je pred hišo, ki se je belo izluščila iz mraka pod bregom. Mlinsko kolo je molčalo, le voda je klokotala v tih večer. Globoko je zajel mehak zrak in bilo mu je, kakor bi hotel zavrisniti, da bi prebudil svojo Ano, ki morda še ni zatisnila oči. V gozdu je zaskovikala sova, da se je v hipu zdrznil in stisnil puško. »Mali spijo; to bo direndaj, ko bo ata spet doma,« se je v mislih razveselil Janez. Družina, vojska, vinograd, otroci: predstave lepega in nedokončanega so se bliskovito menjavale. V roki je potohtal puško, kot bi hotel oceniti njeno vrednost. Stopil je okoli hiše k stelniku, odpel se pas z na-

bojniki in vse skupaj s puško vred porinil za deske globoko pod steljo. To je bilo sredi aprila 1941.

Potem je življenje ateklo kot nekoč. Vinograd ga je klical na polje je bilo treba, tako kot so že vekove delali Bahovi na svoji virštanjski grudi. Samo Janez je bil naenkrat drugačen. Od vseh koncev in krajev je prinašal rumenkaste nabojne, puške, ročne bombe od razkropljene jugoslovanske enote, ki se je še pred nekaj dnevi hotela utrditi pred Podčetrtkom. Svoje glavi Janez je molčal, niti besede ni hotel črhiniti o svojem početju, da ga je žena že boječe opazovala.

Nekoga večera je rahlo potrkalo. Postelja je zaškrpala, ko se je Janez dvignil in raskavo roko oprl na prečnice.

»Janez, kaj je?« se je prebudila žena. Takrat je spet rahlo potrkalo, dvakrat zapored in še močnejše, vmes pa se je sunkovito priplazilo: »Janez! Janez, odprl! Ne boj se!«

»Ne hodi! Ne, za božjo voljo, saj ne veš, kaj je! Ne odpiraj!« je tesnobno hitela Ana.

Odprl je. In s tistim dnem se je začelo. Ponoči so prihajali, odnašali so puške in municijo, kar je bilo skrito pod skednjem, v mlino, v stelniku. Ano je bilo strah, toda

ugovarjati ni hotela. Janez je bil tako samosvoji in trmast. In neko noč je onkraj hribov zapokalo. Treskanje bomb se (Nadaljevanje na 8. strani)

Okroglo in oglate

Kaj ovira promet motornih vozil? Zenski list »Constance« pravi o vzrokih prometnih ovir in ne sreč: »Najvažnejše ovire v prometu motornih vozil povzročajo vozniki, ki vozijo prehitro, da bi jih občebovala njihova dekleta, in vozniki, ki vozijo prepočasi, da ne bi vzbujali živcev svojih žena.«

Svoboda, ki jo človek nenehno spregleduje. Ameriški filozof Taylor je napisal: »Ljudje se bojujejo za svobodo zborovanj, za svobodo govora, svobodo pa, da mislijo, kakor želijo, ki jim je ne more nihče vzeti, to svobodo uporabljajo le redko.«

Zahodnonemški kancler o prižadevanjih za nemško zedinjenje. Kancler Erhard je nedavno dejal: »Že od 1949. leta poslušam tožbe, da ni bil položaj nikdar slabši, kot je trenutno, danes pa je za res tako slab, kakor ni bil še nikdar.« Z drugimi besedami: položaj je vsak dan slabši.

Kdo pa naj bo ofenziven, če ne general? Predsednik zunanje političnega odbora v senatu ZDA Fulbright je dejal o de Gaulleu, ko je ta sklenil, da bo Francija zapustila NATO: »Tisto, kar pri generalu najbolj bode v oči, je dejstvo, da so vsi njegovi ukrepi zelo ofenzivni. Dozdeva se mi, da general de Gaulle uživa, ko izživa druge, da ga potem zaradi njegovega ravnanja napadajo.«

Kratka večnost. Neki znanstvenik z bukaške univerze je po dolgotrajnem proučevanju izjavil, da je trajanje približno 7300 državnih pogodb, sklenjenih v razdobju od 1500. leta pred našim štetjem pa do 1850. leta in sicer, pogodb, sklenjenih »za vse večna časa«, znašalo povprečno po dve leti.

Hrepenenje po vladavini nekdanjih slavnih mož... Vodja majhne britanske Liberalne stranke, ki si je pri zadnjih parlamentarnih volitvah prizadeval, da bi povečal število mandatov svoje stranke, je vzkliknil na nekem volil-

nem zborovanju: »Angleži bi v današnjih časih potrebovali kakšnega modernega Gladstona, Lloyda, Georga, Roosevelta ali Kennedya, vam pa ponujajo Wilsona ali Heatha...«

»Molčanje je dokaz, ki ga je težko pobiti,« je napisal nemški književnik Heinrich Bell.

Obramba optimistov. Neki francoski književnik takole brani optimiste: »Pravi optimisti ne trdijo, da bi moralo biti vse tako, kakor bi bilo potrebno. Oni verujejo le, da mora biti vse tako, kakor ne bi smelo biti.«

Kratko in jedrnat. Ameriški minister za obrambo Mc Namara je odgovoril, ko so ga na tiskovni konferenci spraševali, kako je ameriško ljudstvo zadovoljno z vietnamsko vojno: »Vprašajte ljudstvo!«

Kje sedijo danes nevarni ljudje? Ameriški senator Morse je vzkliknil, ko so v ameriskem senatu razpravljali o vietnamski vojni: »Danes ne sedijo nevarni ljudje ne v Moskvi ne v Pekingju, pač pa v — našem Pentagonu...« Pentagon je sedež ameriškega vojaškega poveljstva.

DELFIN — ČLOVEKOV PRIJATELJ

Neki znanstveni sodelavec francoskega tiskarstva »Nouvelles Candides« je napisal obširen članek o delfinu, o katerem zatrjuje, da je najpametnejša žival na svetu, najbližja človeku, ki mu ne bi čepel bi ga človek ranil, vrnila hudega s hudim. Srečen je, če ga človek poboža po elastični, nežni, zgoraj srebrno sivi, spodaj belkasti koži. Delfini — govorijo, uporabljajo šifre, ki jih razumejo vsi delfini. Znanstveniki so doslej zapisali 33 šifer, s katerimi se delfini sporazumevajo. Sovjetskim znanstvenikom je uspelo zapisati še veliko več šifer.

Dolgonosi delfin stoji natančno na meji, ki loči živalski svet od človeka, ter močno prekaša opico. Teža delfinov možganov znaša pri odraslih, od 1,75 do 2,55 m dolgih delfinov od 1175 do 1707 gramov. Šimpanzovi možgani tehtajo 350

Dobro je, če veste...

gramov. Zapletenost možganskih vijug in faktor celic v skorji velikih možganov sta pri človeku in delfinu enaka. Tako smo prvi odkrili na Zemlji bitje, katerega umstveni razvoj se lahko primerja s človekovim razvojem. Edina ovira tega razvoja je bilo in je dejstvo, da delfin nima rok, ker mu ni bilo treba graditi stanovanja, štiti oblake, skrbeti za prehrano, ker je bilo in je okrog in okrog njega hrane v izobilju. Živel so pač milijone in milijone let v morju, ki jim je roke spreminilo v plavuti. Znanstveniki domnevajo, da so delfini potomci izginulega zemeljskega bitja, ki je bilo prisiljeno iskati si hrano v morju. Proučevanje okaminja je pokazalo, da so se delfini že pred 35 milijoni let prilagodili življenjskim razmeram v morju. Iz sestava njihovega okostnjaka se da sklepati, da so njihovi predniki hodili po zemlji. Tako so ta bitja v milijonih in milijonih let izgubila roke. Drugače so nam delfini podobni tako po anatomiji kakor fiziologiji. Oni dihaajo s pljuči.

Imajo toplo kri. So sesalci. Živijo v parih. Rojstvo delfina je velik dogodek. Nedavno jim je na Floridi uspelo posneti porod delfinove samice. Kakor hitro je mladič prišel na svet, je mati z zobmi pregrizla popkovo. Njuna prva križa je bila — prvi bilaj poročenega bitja. V tem trenutku je kazala precejšnjo vznemirljivost, enako tudi druge samice, ki so jo obdajale. Držala je mladiča s »kljunom« in desno plavutjo nad vodo, da je zajel prvi »požretek« zrak, razširil pljuča, dal svoji prvi utrazvočni krik.

Njihovo družbeno življenje je, kakor pri človeku ali opici, povsem odvisno od vzgoje mladega rodu. Mladič neha sesati materino mleko, ko mu je 18 do 20 mesecev. Dotlej pazijo nanj vse samice, ne samo mati.

Bolnemu ali ranjenemu delfinu groza zadavitev. Bolna žival se oglašala, sporočala, da je zaslila v težave. Njeno sporočilo slišijo in razumejo njeni rojaki, prihitijo, jo dvignejo nad vodo in jo držijo, da lahko diha.

Delfini radi pomagajo človeku in izpolnjujejo njegove želje. Delfin »Floper« je bil celo filmski igralec v dveh televizijskih filmih, ki sta dosegla v ZDA velik uspeh. Drugi delfin, »Tafie«, je postal slaven, ko je lani v času operacije »Silab II« v Kaliforniji vzdrževal zlati zvezec med ladjo na oceanskem površini in podvodnim domom. Predstavlja je pisemna sporočila in neogibno potrebne instrumente. Vsak dan so ga prepejli s helikopterjem do ladje, od koder se je vsak dan »sprehodil« po dvanaestkrat do podvodnega doma — v globino 62 m. (Delfin plava lahko tudi v 300-metrskih globinah) Pot od ladje

do podvodnega doma je opravil v 45 sekundah. Delfini preplavajo po 65 km na uro, lahko pa plavajo še hitreje. »Tafieva« naloga je bila tudi: braniti in varovati dom pred napadi morskih psov, ki jih je pregnala, če so se pokazali kje v bližini. Delfin je namreč edina morska žival, ki se je morski pes boji.

Človek lahko računa, da mu bo delfin pri proučevanju morskih globin pomagal. Razuma teh bitij nam še ni uspelo popolnoma proučiti, vendar »že premišljamo«, pravi pisec članka, »ali ga bo človek uporabljal za dobra ali zla dejanja«.

Pisec članka je navedel še številne druge zanimive podatke. Priporočamo naj, da so v ZSSR delfina zaščitili. Nihče ga ne sme ubiti. Tudi sovjetski znanstveniki so namreč prišli do enakih ali podobnih sklepov kakor znanstveniki v ZDA, Franciji in drugod.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

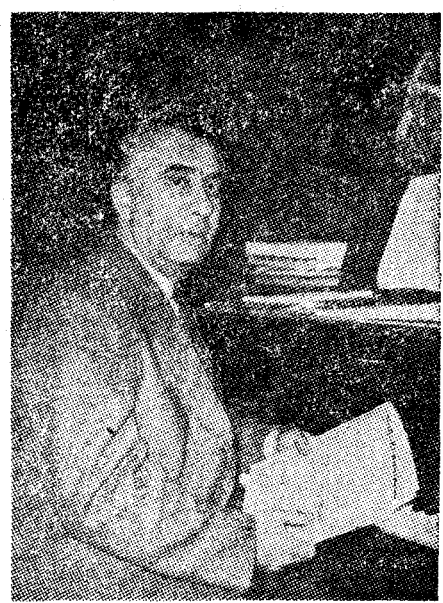
Močni in plodoviti ruski skladatelj (na sliki), eden izmed vrhov svetovne glasbene umetnosti, slavi letos 60. rojstni dan. V svojem ustvarjalnem opusu se je z veliko uspeha loteval vseh vrst glasbe. Biser njegovega dela je enajst veličastnih simfonij. Napisal je tudi več oper (Lady Macbeth), baletov (Dinamida) in manjših skladb. — Kdo?

Kdo je, poleg Igorja Stravinskega, uspel v prvi polovici 20. stoletja priljubiti rusko glasbo na nova, moderna pota? — Od vsakega svojih vrstnikov je bil povzel najboljše: od Rimskega si je izposodil poznavanje orkestra, od Ljadova smisel za melodijo in folkloro in od Čerepnina poznavanje klasične glasbe; slednje potrjuje njegovih 7 simfonij, 9 sonat za klavir in 7 koncertov.

Potem ko je Rimskega leta 1871 uspelo prekositi dva velika stanovska rivala Balakireva in Rubinstein, se je ruska šola utrdila in krenila na zmogoviti pohod po svetu. Da je osvojila svet, se ima zahvaliti odličnim učencem Rimskega in Čajkovskega. Slednji je vzgojil Arenskega, Taneeva, Medtnerja, Skrjabinina in tega skladatelja na sliki. — Koga?

V času, ko je Ivan Cerginski po romanu Solohova zapisal opero »Tihi Don«, se je v vseh republikah Sovjetske zveze razvila živahna folklorna dejavnost. Kdo je bil na čelu tega gibanja? — Njegova prekipajoča osebnost armenskega skladatelja se je odrazila v številnih baletih (Spartacus), koncertih za klavir, violino in violončelo ter v dveh simfonijah.

Gabrovski pionirji vabijo književnike

V zadnjem času predstavljajo srečanja šolske mladine s pesniki in pisatelji zelo posredno obliko približevanja šolskega pouka življenju. Se posebno lepo mladina sprejema medsepartizanske književnike.

bana Branko Jurca. Letošnjo jesen pa bodo imeli podobno prireditve v Gabrovki nad Litijo.

Vsi gabrovski pionirji si žele srečanja s pesnikom Venom Tauferjem iz Ljubljane, sinom pokojnega naprednjaka Vena Tauferja. Svojemu očetu v spomin je napisal pretresljivo pesem, katero želijo imeti Gabrovčani v svojem šolskem arhivu.

Pretresljiva je življenjska zgodba pesnikovega očeta. Pokojni je bil nesebični Sokol in režim ga je zato iz rodne Litije premestil na učiteljevanje v oddaljene Dole. Pred Nemci je nato pobegnil v Gabrovko, kjer se je takoj vključil v NOB. Nemci so zanj izvedli in med kazensko ekspedicijo aretirali 15 članov OF. Za-

prli so jih v Višnjikarjevo ledenico. 28. oktobra 1943 so mednje vrgli nekaj bomb; učitelj Veno Taufer in še več njegovih sotrpinov je živih zgorelo. Vena Tauferja so pokopali na gabrovškem pokopališču.

Pesnik Veno Taufer je mladost preživel v Dolih nad Litijo in v Gabrovki. Njegov literarni nastop bo zanimivo srečanje z mladino vasi, kjer je preživel mladost.

Odgovori

na »Znanje in spomin«:

1. Dmitrij Šostakovič.
2. Sergej Prokofjev.
3. Sergeja Rahmaninova.
4. Aram Hačaturjan.

BORCI, obiskujte predstave kinematografov, ki objavljajo svoj spored v TV 15!

- KINO CENTER, KRANJ:
25. julija ob 16. in 20. uri — BREZ POTNEGA LISTA V TUJI
POSTELJI, nemško-češki film
26. julija ob 16. in 20. uri — SIGFRID, ital. barvni CS film
27. julija ob 16. in 20. uri — NIHALO GROZE, amer. barv. CS
28. julija ob 16. in 20. uri — GOSTIJA ZVERI, francoski film
29. julija ob 16. in 20. uri — GOSTIJA ZVERI, francoski film
ob 18. in 20.30 — DOLGE LADJE, angl. barvni CS film. Vstopnina zvišana
- KINO STORŽIČ:
26. julija ob 18. in 20. uri — BREZ POTNEGA LISTA V TUJI
POSTELJI, nemško-češki film
27. julija ob 18. in 20. uri — BOL IN UPANJE, poljski film
28. julija ob 18. in 20. uri — Z OGNJEM IN MEČEM, it.-fr. film
29. julija ob 18. in 20. uri — GOSTIJA ZVERI, francoski film
- KINO SVORODA, KRANJ:
27. julija ob 20. uri — SIGFRID, ital. barvni CS film

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in kličjeji CZP Ljudska pravica, Ljubljana, Kopitarjeva 2 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1500 dinarjev oziroma 15 novih dinarjev — Posamezna številka stane 40 din oz. 40 N. par — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, pritl., p. predal 598-XI. ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

Ob zaključku letošnjega šolskega leta so šolarji osemletke v Smartnem pri Litiji pozdravili v svoji sredi mladinskega pisatelja in urednika Kurirka Iva Zormanca ter urednico Cici-

(Nadaljevanje s 7. strani)

je mešalo z regljanem strojnice in kratkimi rafali hitrostreik. Janez še dolgo ni mogel zaspati.

»Če so se le prebili?« je šepnil.

»Moj bog, kaj še bo iz tega, Janez,« je trepetala Ana. »Pusti vse skupaj pri miru, da te ne dobijo. Tako se bojim, veš, ko spet pričakujem.«

Nekako nežno jo je pobožal z raskavo dlanjo po licih in se zdrznil, ko je začutil toplo mokroto. »Ana, ne more biti drugače. Bomo že! Obrnil se je od nje, kot bi ga bilo sram za nenavadno nežnost. Bilo pa mu je tesno in tiščalo ga je okoli srca, ko sta tako drobna in neobgubljena ležala v veliki kmečki postelji v neobsegljivi praznini neskončno temne noči. Dolgo je bilo vse tiho.

Nekaj je zažvenkljalo, slišati je bilo, kako več nog drsi po travi, ljudje sopejo, šepetajo in skozi okno je naenkrat pridrl: joj, au! Ana se je stresla.

Partizani so prinesli prvega ranjenca. Nesli so ga v prostor nad skedenj, ki je bil skrit nekje za slamo. Ana je vsa plaha tožila, toda stregla je, kolikor je mogla.

Janez je naslednjega dne stopil v Podčetrtek k lekarnarju Iskri: »Veste, gospod, dete se mi je doma s sekirc igralo, pa se je usekalo, da je kri kar lila. Dajte mi, prosim, hitro nekaj, nimamo nobenih obvez.« In lekarnar Iskra, pošteniak skozi in skozi, je zašutlil, čemu bodo obveze in jih je dal takrat in jih je dajal še dostikrat pozneje.

Pri Bahovih ni bilo več miru. Tu so se pogosto zadrževali Slavko, Mirko in Pavla Čečeva, tu so se ustavljali Antoneskovi partizani, ker so imeli pri Bahovih vedno gostoljubno in varno zavetišče. Tistikrat pa je bila pri Bahovih tudi bolnišnica, ena izmed prvih v letu 1942, ko je iskra upora šele tlela v Oboteliu. Kurirji so tu izmenjevali pošto, Janez je poznal vsa gesla in skozi Bahovo domačijo so odhajali neznanzi v partizane. V Janezovem hramu, ki je ždel na gričku, so v septembru pričeli urejevati radijski sprejemnik, da bi jih povezal s svobodnim svetom.

Tretjega oktobra 1942 je bilo

sončno. Janez je sejal pšenico na pravkar preorani njivi blizu hiše. Ana je imela veliko peko zadnje čase skoraj vsak dan, saj se je njena družina tako nepričakovano manjšala in večala, da nikoli ni vedela, koliko ljudi bo potrebno nahraniti. Pa še na sinka je morala paziti, ki je komaj pred tedni prišel na svet.

Janez je enakomerno metal zrna s pesti, ko je široko korčal čez njivo. Nenadoma ga je zmotila tuja govorica pod bregom. Zagledal jih je v široki strelski vrsti. Sami zeleni so bili, s puškami pred seboj in stopali so kot tihotapci. Med dvema pa se je opotekal človek z zvezanimi rokama.

gel več misliti, vse je bilo strašno prazno. Ana, mali Vinco, otroci, domačija, partizani, vse se mu je zmedlo v mislih in v očeh ga je suho peklo; ni mogel jokati. Gestapovec je odprl vrata in znašel se je v neki pisarni. Za kupom spisov je sedel suhljat oficir, ki ga je že pred obsodbo zasliševal. Moral je sedeti. Oficir mu je pokazal na uro, ustnica pa se mu je rahlo zapotegnila v posmeh. Bilo je pet minut pred dvanajsto.

»Do polnoči vam še dajem čas,« je dejal odsekano. »Daj vam priložnost, da vse pove, kar vam je znano, v nasprotnem primeru boste ustreljeni.«

Janez se je molče naslonil na stolu in se preprosto zadržal v strop. »Preklete, če mu do slej nisem ničesar izdal, mu še zdaj ne bom, ko sem že obsojen na smrt!« je pomislil. Kljubovalni nasmešek mu je zaigral na licih, čeprav se mu je znatno vse lomilo. Molčal je. Oficir mu je prigovarjal, se drl nanj, mu pretel in nazadnje divje zavpil: »Vstani, no, rec prekleti!« Janez se je trdno ustopil. Gestapovec se je zagnal vanj, pa ga ni mogel niti premakniti. Potem je pobesneli oficir zažvižgal in pritekli so štirje s palicami in udarjali križem po njem.

»Ne vem. Ne vem. Ne vem,« je vpil Janez. Vedno šibkejši je bil njegov glas, dokler ni samo še hropel, se zvrnil po tleh in nazadnje utihnil. Šestinsedemdesetkilo telo je onemoglo, razbrazdano ležalo v mlaki krvi.

Niso ga še ustrelili. Prepejli so ga v Maribor. Hlače je imel razcefrane, krpe so se zlepile s kožo v kraste. Živel je še v decembru in se komaj še spoznal. Njegovega nekorektnega kmečkega telesa je zdaj bilo samo še za 38 kilo gramov. Pa je prišlo novo Hitlerjevo povelje, da naj pošiljajo ljudi v koncentracijska taborišča, če so jih zalotili brez

orožja: potreboval je delovno silo. Janez pravi, da ga je to rešilo gotovo smrti. Res pa je tudi, da taka amnestija ni dolgo držala; pobijali so tudi take, ki niso orožja niti poznali.

Bahov Janez je v januarskih dneh leta 1943 v živinskem vagonu odromal v Dachau in tudi ravnali so z njim kot z življajo. Doma je vpregel voliče, ki so mu orali njive, da je na njih lahko sejal. Zdaj pa so njega s petimi sotrpini vpregli v plug. Neskončne hektare polja so morali zorati, esesovci pa so se izživljali nad vpreženimi sužnji, švrkali z bati po njihovih hrbtih in gorje, če je kdo omahnil: to je bila smrt. Travo je mečkal,

Janez, svojeglavi virštanski upornik, se je vrnil med svoje griče. »Bratu, ki leži le nekaj skokov višje v hribu, takrat nisem zupal,« se je spominjal. »Nisem mogel drugače. Ne vem, kaj me je gnalo, da sem zbiral orožje. Nisem in nisem mogel trpeti Nemcev. Vedel sem, da krivica ne more biti večna.« Vravrnati pa se Janez ni mogel več. V dachauskem trpljenju se mu je smrt zagrizla v telo, načela mu je pljuča. Zazrt vase in virštanske vinograde se je umaknil v svoj hram na gričku, med svoje trte, prijatelje, ce, ki s svojimi sokovi dajejo in jemljejo človeku moči. »Spili so mi kri, požrli so mi živce... preketi...!«

Na Janeza smo pozabljali, ne pozabimo vsaj na njegovo trpljenje. R. L. SOTELSKI

travo so tihotapili v taborišče in trava je bila približek nesrečnejšem, ki niso mogli na polje orat. Ogrec so pobirali... In Janez je omanoval, se dvigal, dokler ni ves izmozgan dočkal spomladi 1945.

Nekoga toplega dne se je vračal ob potoku k zapuščenemu domu. Srce mu je vrisalo in komaj je čakal, da bi zagledal svojo Ano in otroke. Na stopnišču ga ni pričakovala Ana; še zavedeti se ni mogel, da ga ne bo pričakovala, Ane

Bahove, plahe in pogumne žene, ni bilo več. Komaj nekaj dni pozneje tiste krute jeseni so jo odtrgali od otrok, od trimesečnega Vinka, in jo odgnali, kot so dejali, k možu.

Sredi novembra 1942 je omanhnila med prvimi talci v Mariboru. Plaho, ljubečo, preprosto srce kmečke žene je izkravalo za veliko stvar, nenadomestljivo svobodo, ki jo je čisto po svoje poznala Bahova Ana pod šumečimi rudniškimi gozdovi.

Vse Obsotelje se spominja mlade Bahove matere in virštanski pionirski odred si je na svoj rdeči prapor blesteče zapisal njeno ime.

Janez, svojeglavi virštanski upornik, se je vrnil med svoje griče. »Bratu, ki leži le nekaj skokov višje v hribu, takrat nisem zupal,« se je spominjal. »Nisem mogel drugače. Ne vem, kaj me je gnalo, da sem zbiral orožje. Nisem in nisem mogel trpeti Nemcev. Vedel sem, da krivica ne more biti večna.« Vravrnati pa se Janez ni mogel več. V dachauskem trpljenju se mu je smrt zagrizla v telo, načela mu je pljuča. Zazrt vase in virštanske vinograde se je umaknil v svoj hram na gričku, med svoje trte, prijatelje, ce, ki s svojimi sokovi dajejo in jemljejo človeku moči. »Spili so mi kri, požrli so mi živce... preketi...!«

Na Janeza smo pozabljali, ne pozabimo vsaj na njegovo trpljenje. R. L. SOTELSKI

Janez Bah med pionirji Ane Bahove na Virštanju

Virštanski upornik

